

Núm. 27 ANY VII

AV!

ESTIU '93

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Ajudia: 325 pta.

**ESPELEOLOGIA AL
CASTELL DE MORELLA**

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

DES DEL 1900
L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

Marquesa F. Sol, 2

MORELLA - Tel. 16 01 74

TALLERS HONORIO

Agència

RENAULT

Hostal Nou, s/n.

Tel. 16 01 91

MORELLA

Telèfons:

16 00 08 i 16 01 25

(2 línies)

Portal de Sant Mateu, 2

MORELLA (Castelló)

Garcia

ADROGUERIA

Sant Joan, 22 - Tel. (964) 16 08 73

12300 **MORELLA** (Castelló)

AV!

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

ANY VII - Núm. 27

ESTIU 1993

Equip fundador: Carme Segura (Cinctorres), Narcisa Rambla (El Forcall), Ramon Bel i Bartomeu Messeguer (Herbers), Ernest Querol i Jesús Sangüesa (Morella), Manuel Clemente i Quico Blasco (Sorita), Joan Manuel Falcó i Josep Me Zapater (Vilafranca).

Consell de Redacció: Montxo Monfort, Julià Pastor, Ernest Querol, Narcisa Rambla, Carles Ripollés, Jesús Sangüesa, Josep Me Zapater.

Picatge: Julià Pastor.

Dibuixants: Montxo Monfort i Javier Perlado.

Portada: Montxo Monfort.

Col.laboradors: Tots els que vulgueu escriure.

Correcció lingüística: Julià Pastor i Ernest Querol.

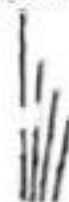
Administració i Gestió: Carles Ripollés i Jesús Sangüesa.

Distribució: Jesús Sangüesa

Edite:

Associació Cultural
i CNL
dels Ports

NIF: G-12.080.636

Correspondència i
col.laboracions
a l'Apartat de Correus 18
de 12300 Morella

Imprimeix:

Impressió
DASSOV
S.L. - C/ de la Plaça, 10

Preu subscripció: 1.300 pes.

Preu exemplar: 325 pes.

D.L.: B-20.594-87

Edició en paper reciclat

S U M A R I

S

CREACIÓ	17
ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ	18
LA BÚSTIA	20
RECUPEREM EL NOSTRE PATRIMONI	22
ORELLA ESCRIVANA	24
OPINIÓ	27
GALÀXIES	29

EDITORIAL: QUI ENS VOL ENGANYAR ..	5
---------------------------------------	---

MONOGRÀFIC - Espeleologia al castell de Morella	7
---	---

NOTÍCIES COMARCA	
- Vilafranca	12
- El Forcall	13
- Todolella	13
- Morella	13
- Portell	16

UM

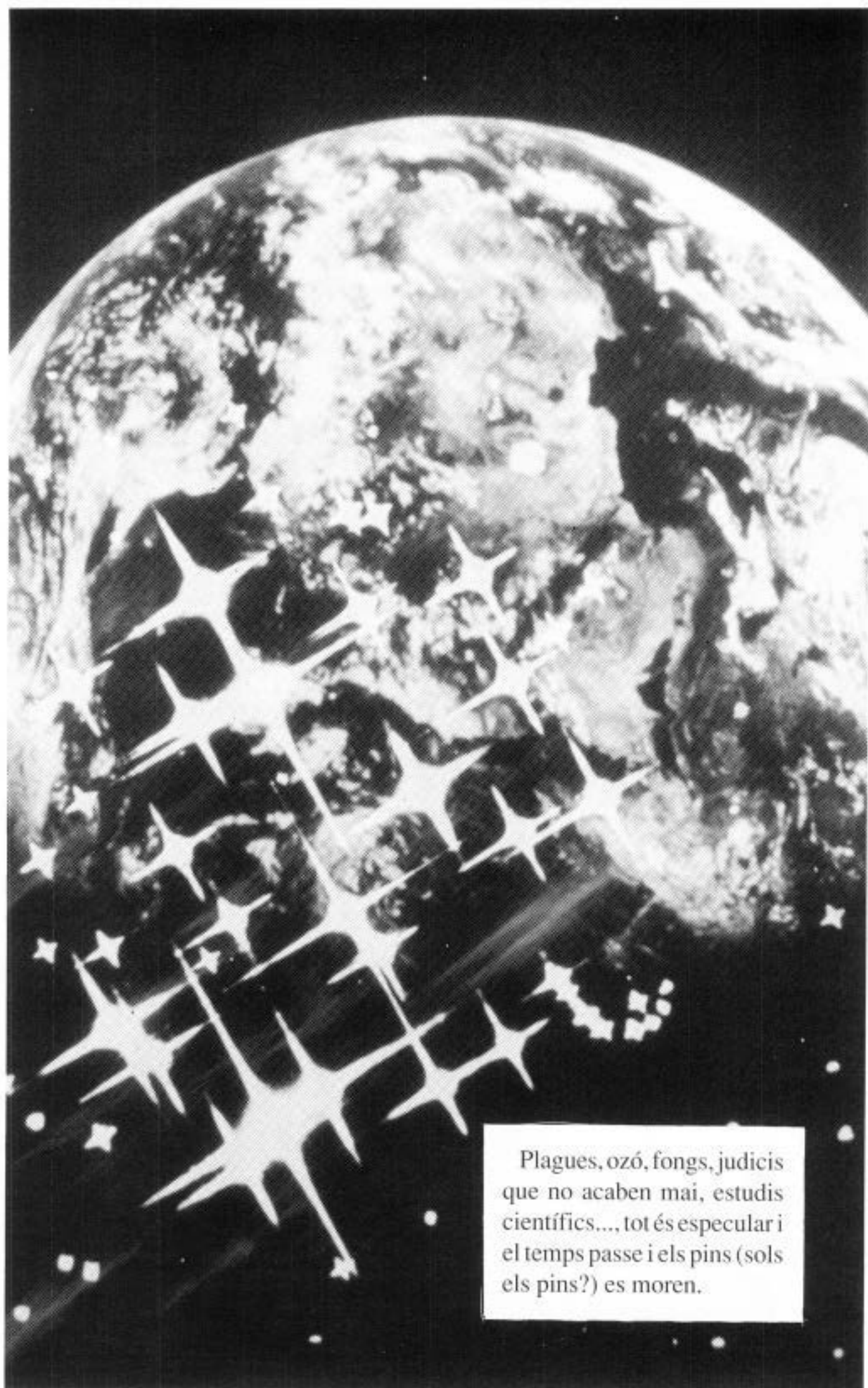

A

R

I

TRADICIONS POPULARS	30
ITINERARIS	33
ECOLOGIA	34

Plagues, ozó, fongs, judicis que no acaben mai, estudis científics..., tot és especular i el temps passe i els pins (sols els pins?) es moren.

EDITORIAL

Qui ens vol enganyar

Una altra vegada, i ja en van unes quantes, ens volen confondre. Des de sectors oficials, és a dir des de la mateixa Generalitat, en un estudi realitzat pel Centre d'Estudis Ambientals del Mediterrani (CEAM) en boca del seu director Millan Millan, ara naix una nova paraula que pot resoldre la incògnita (?) de la greu contaminació que pateix la comarca dels Ports: l'ozó **roïn**. Ozó procedent dels complexos petroquímics del Golf de Lleó.

Medicions i anàlisis s'han fet a una ampla zona que abarque des del sud de Tarragona (Delta de l'Ebre), conca mediterrània i comarques interiors. Aquestes proves, aquestes medicions han trobat un greu increment d'aquest ozó roïn (que no té res a veure amb la tristament ja famosa capa d'ozó) que com tantes altres coses ens perjudique tots els éssers vius d'aquesta comarca.

Però clar, concloure o insinuar que és aquest ozó roïn el responsable directe de la **malaltia** dels arbres, dient que les emissions de la tèrmica contribueixen en una proporció mínima és una maniobra grollera i destinada tan sols, com s'ha dit abans, a confondre i/o allargar els dubtes davant del judici, ara anul·lat per l'Audiència Provincial de Castelló.

Les mesures que ha utilitzat la central tèrmica -neteja del carbó, filtres,...-, les masses forestals ja cremades pel sofre i irrecuperables, els controls de contaminació ambiental que es fan arreu de la comarca, el mateix fum que es veu i es note damunt nostre, els informes que ens parlen dels grans boscos europeus -la Selva Negra alemanya entre d'altres- cremats si, on hi ha prop centrals tèrmiques, les malalties que ja s'han trobat ciutadans de centreuropa i nordamèrica en referència a inhalacions del diòxid de sofre que emeten les centrals tèrmiques, la indefinició -que ja dure massa- per part de l'administració pública i política tant de la comarca com del país, la **propaganda** d'alguns escriptors que juguen a ser científics i el parlar sense més ni menys de plagues de fongs i altres malalties, són els indicis que ens fan cavil·lar i malpensar d'allò de l'ozó. Ara, per rematar tots aquests **dubtes**, tan sols ens faltava la resolució de l'Audiència Provincial de Castelló dictant un auto que anul·le per un error processal les actuacions judicials des del 16 d'octubre del 91 fins ara.

Amb tot açò les declaracions d'uns i altres, de tant en tant, van apareixent a la premsa i darrerament apareix un informe de la Comunitat Europea (CE) classificant la central tèrmica d'Andorra juntament amb la d'As Pontes de Galizia com a **molt perilloses per a la salut de la població i el medi ambient**. Per damunt de totes aquestes declaracions tenim que la pluja àcida, el sofre, ens va caent al damunt cada dia de l'any inexorable, insistent i... això és el que compte i així portem ja anys i ben segur que per a molts llocs (els Carrascals...) ja és massa tard, i a ben segur que així seguirem anys i anys fins que tan sols ens queda una cosa: lamentar-nos inútilment.

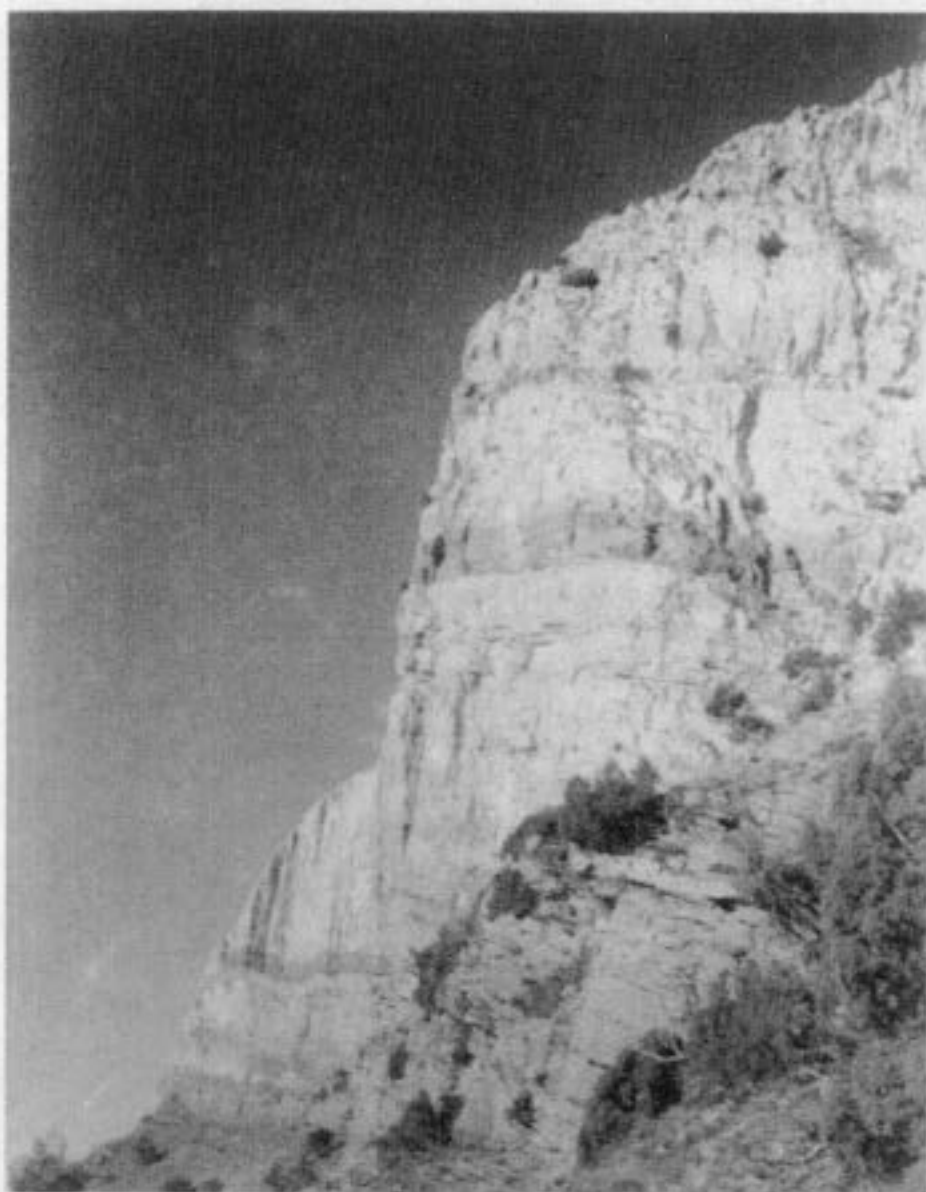
PD.- A tot això quasi tots pensen que el turisme ens ha de **salvar** de la greu crisi que aquesta comarca pateix. Però, a què vindran aquests turistes i què veuran? Entre el **mal de la pedra** que pateixen els monuments més significatius (agreujat per l'efecte de la contaminació) i la deforestació, el paisatge que es trobaran no serà precisament per a tirar fotos. Aquesta vegada no ens tirem nosaltres la terra als ulls com tantes vegades, aquesta vegada ens llancem el sofre damunt, ens cau la pluja àcida del cel: sembla que vivim en un temps apocalíptic.

Senders de Gran Recorregut
SECTOR II

**S. JOAN DE PENYAGOLOSA - ANDILLA
ANDILLA - S. JOAN DE PENYAGOLOSA**

PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

**G.R.
7**

COORDINADORA NACIONAL DE SENDEROS DE GRAN RECORRIDO

Espeleologia al castell de Morella

Treball realitzat per la SOCIETAT ESPORTIVA ESPEMO (E. Barreda, D. Boix, H. Adell, J.J. Membrado, C. Millan, J. Querol, J.A. Querol, X. Segura, J. Andrés, C. Sangüesa, S. Fabregat).

Per a dur a terme el treball comptem amb tots els permisos necessaris i corresponents de l'Ajuntament de Morella i de la Generalitat Valenciana.

Des de l'estiu de 1990, la Societat Esportiva ESPEMO està fent un estudi sistemàtic del castell de Morella, que resulte prou complicat per causa de la utilització que se n'ha fet en les diferents èpoques.

Es troben ja restes arqueològiques del Neolític que denoten la presència humana. A partir d'aquell moment totes les cultures han anat deixant rastres, més o menys difusos, segons els assentaments posteriors.

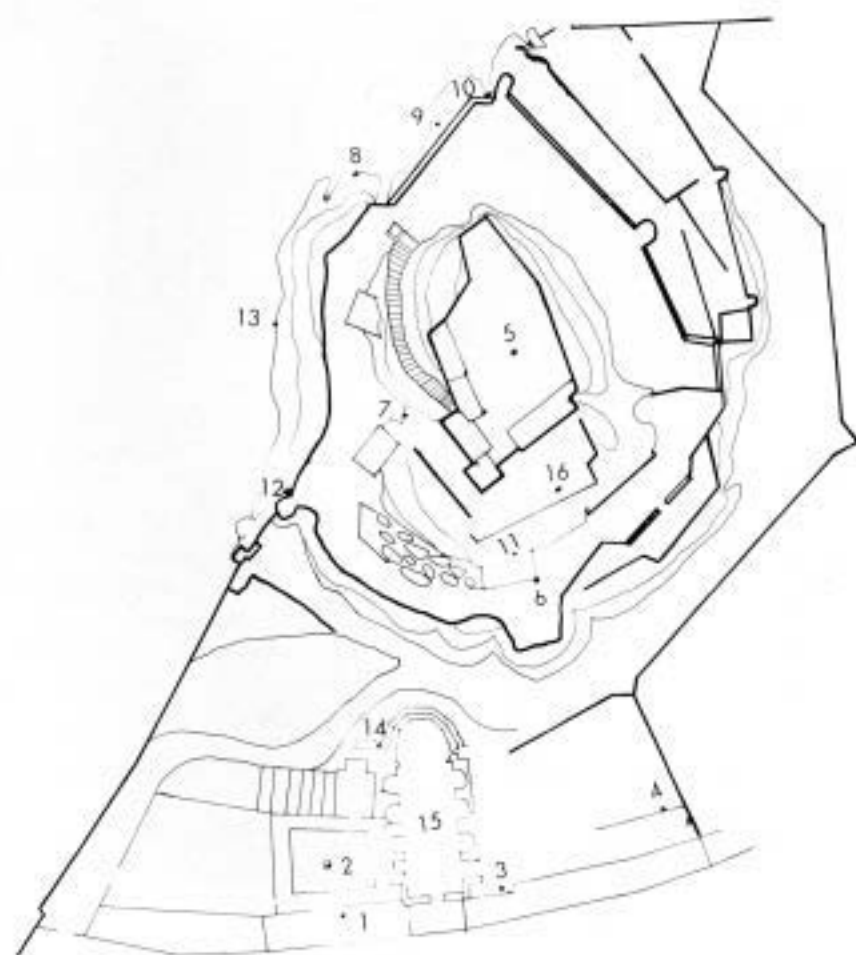
El nostre treball pretén col·laborar en

el coneixement d'un lloc tan interessant.

L'equip que treballa abarque les àrees d'exploració, topografia, fotografia, geologia, arqueologia i documentació històrica. Pretenem que l'estudi pugue anar progressant i contribuint fortament al coneixement de la nostra història i les nostres raïls.

El present monogràfic és un avanç o primícia del treball que s'està fent centrat, de moment, en l'estudi de totes les cavitats existents al Castell: naturals, naturals aprofitades i artificials.

Cavitats del castell

- 1.- Albelló del claustre de Sant Francesc.
- 2.- Aljub del claustre de Sant Francesc.
- 3.- Aljub exterior de l'església de Sant Francesc.
- 4.- Aljub del quarter de cavalleria.
- 5.- Aljub de la Plaça d'Armes.
- 6.- Aljub del Forn.
- 7.- El "Cacho".
- 8.- Forat del Cantal de Sant Pere.
- 9.- Forat de l'Orinal.
- 10.- Forat de la Porta Ferrissa.
- 11.- Forat del Forn.
- 12.- Forat de la Torre de la Pardala.
- 13.- Forats de l'Alamera.
- 14.- Fossat de drenatge d'humitats.
- 15.- Fossat de l'interior de l'església de Sant Francesc.
- 16.- Palau del Governador.

Arqueologia del castell

PRE I PROTOHISTÒRIA

Encara que suposem que l'ocupació humana del Castell ha de ser molt més antiga, no disposem d'altra documentació que les restes trobades en recerques pacients a l'Alamera, Convent de S. Francesc, hort del Col·legi, Plaça de Bous i tot el recinte del Castell. Es tracta de troballes esporàdiques, aïllades, sense context ni seqüència i, per això, de difícil atribució. Alguns d'estos materials es troben incrustats al morter de les parts i murades i són, al nostre parèixer, les restes més antigues atribuïbles al Neolític.

Ceràmiques del Neolític. Foto: Ximo Andrés

NEO-ENEOLÍTIC

- Fragments de ceràmica feta a mà amb incisions, acanaladures i nervadures.

- Fragments de pedra pulida, de la indústria del sílex, i molinets de mà trobats a l'Alamera i a l'església de S. Francesc.

- Granet de collar discoidal d'os i un caragolet de mar usat com a penjaroll trobats juntament amb restes ceràmiques i lítiques al costat de la torre del Panto.

EDAT DEL BRONZE (1800 - 800 A.C.)

- Nombroses restes de ceràmica.

PRIMERA EDAT DEL FERRO (1000 - 500 A.C.)

- Restes ceràmiques: vores atrompetades, trossos amb decoració incisa i algunes bases planes i anulars.

Indústria lítica. Foto: J. Pastor

CULTURA IBÈRICA O SEGONA EDAT DEL FERRO (500 A.C. FINS A LA ROMANITZACIÓ)

- Fragments de ceràmica fabricada amb torn. Algunes vores de **cap d'ànec** i altres trossos amb restes de pintura de color vinós.

ROMANITZACIÓ (A PARTIR DE 218 A.C.)

- Tres fragments de ceràmica amb vernís negre campanians i sis trossos, de "terra sigillata".

Les cavitats del castell

El treball fonamental que presentem, de moment, consisteix a fer l'exploració, cartografia i topografia de les cavitats del Castell. Podem fer una distinció de tres tipus de cavitats: les cavitats naturals, les cavitats naturals aprofitades per a construccions d'ús i les artificials o totalment de construcció. A continuació posem la llista de les estudiades.

Naturals

- Forat del Cantal de Sant Pere.

- Forat de l'Orinal.
- Forat de la Porta Ferrissa.
- Forat del Forn.
- Forat de la Torre de la Pardala.
- Forats de l'Alamera.

Naturals aprofitades per a construccions

- El «Cacho».
- Palau del Governador.

Artificials o de construcció

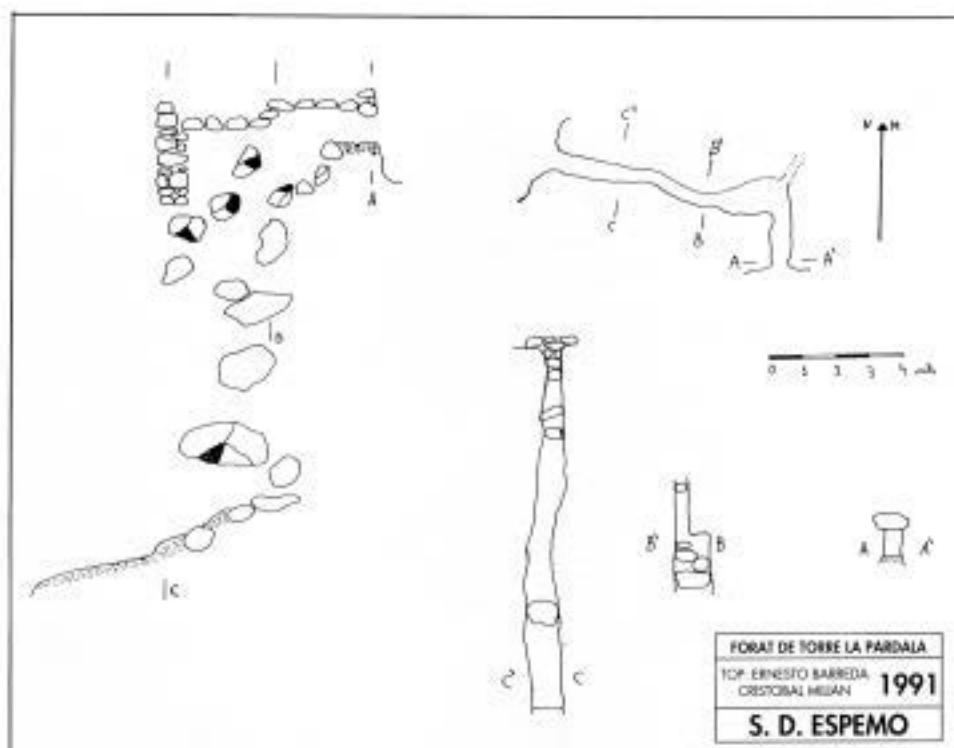
- Albelló del claustre de Sant Francesc.
- Aljub del claustre de Sant Francesc.

- Aljub exterior de l'església de Sant Francesc.

- Aljub del quarter de cavalleria.
- Aljub de la Plaça d'Armes.
- Aljub del Forn.
- Fossat de drenatge d'humitats.
- Fossat de l'interior de l'església de S. Francesc.

A continuació us presentem la descripció, planta i alçats de tres models de cavitats, un de cadascuna de les classificacions que acabem de fer.

Forat de la Torre de la Pardala

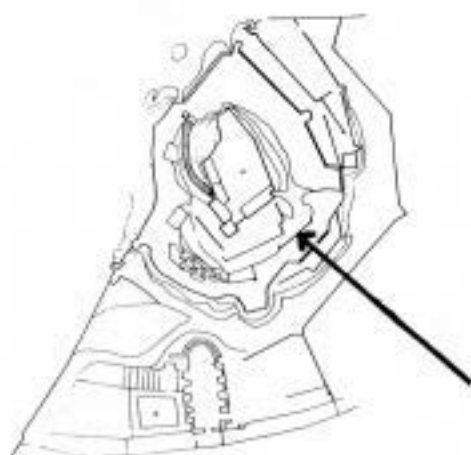
Situació: Davall de la torre del mateix nom.

Descripció: Es tracte d'una diàclasi vertical de direcció E-W. Quan es va edificar esta part del castell es va reomplir parcialment. El pas de la diàclasi permet entrar i eixir del recinte del Castell, creuant la roca per davall de la torre. Al cantó de l'Alamera, o part exterior, és on té l'altura més gran i és de 9 metres fins a la base de la torre. Al llarg de tota la diàclasi existeixen molts blocs empotrats alguns dels quals formen un fals pis.

Espeleometria:

Desnivell màxim: 9 m. - Recorregut en planta: 7 m. - Recorregut real: 15 m. - Ample: entre 0,35 i 0,80 m.

Palau del Governador

Situació: Es troba a l'interior del recinte del Castell, uns trenta m. a la dreta després d'atravesar el cos de guàrdia.

Descripció: La zona d'accés està delimitada l'exterior per un mur gros de pedra amb sòcol de carreu, d'una grossària de 180 cm. El mur de la fatxada té dos portes i dos nivells de finestres. Al nivell de baix n'hi ha tres de menudes i al nivell superior tres de més grans.

Sobre la finestra central hi ha un escut d'Espanya i davall, a la pedra que fa de llinda, una inscripció en castellà que

diu: «Reinando Felipe V y siendo gobernador de esta plaza el barón de Iltre. Año 1713».

La part alta de la fatxada està molt deteriorada.

L'entrada és una habitació espai-osa de 15 m. de llarg per sis d'ample i una altura màxima de 7 m. Hi ha empremtes d'un forjat de fusta. El sostre està construït amb grosses voltes fetes amb lloses posades de costat i revestides d'algeps. La solidesa d'este edifici és inqüestionable, perquè, a pesar d'estar abandonat, es conserve en condicions prou acceptables.

Seguint cap a l'interior ens trobem amb la cova natural que té tres zones perfectament diferenciades: la galeria gran, la galeria superior i la galeria del fadri.

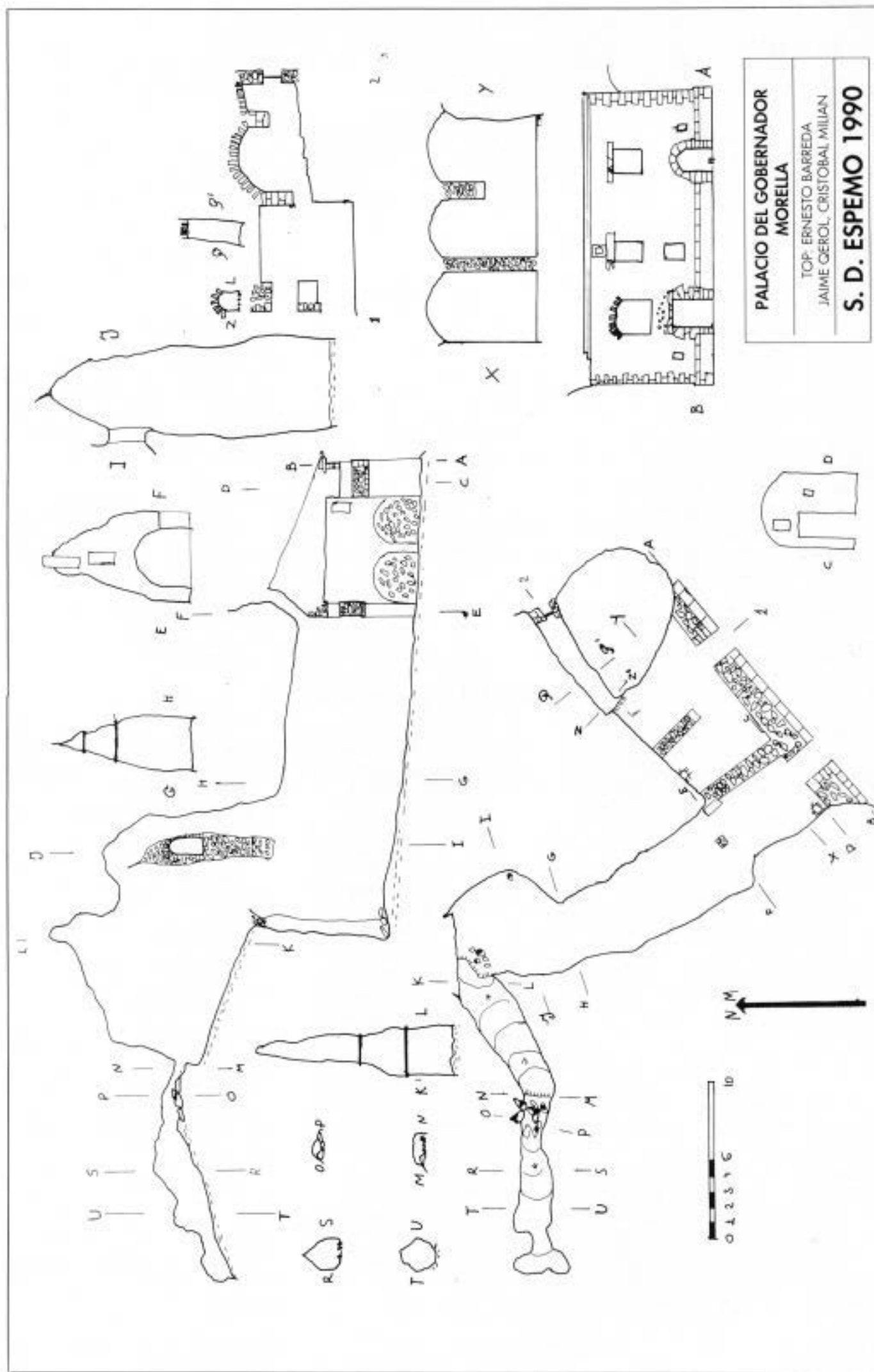
La galeria gran, de 25 m. de llarga per 5 d'ample i una altura que oscil·le entre els 6 i els 18 m., es clave davall del penyal superior del Castell en direcció NW.

El pis, que té una lleugera inclinació cap a l'exterior, està format de terra i restes de construcció. Les parets estan retocades en diferents punts per a per-

metre el màxim aprofitament. En varis llocs es poden veure les entalladures a on es fixaven les bigues de fusta que sostenien els 5 forjats existents. A la part dreta, entrant, a 11 m. del pis hi ha una obertura que done a l'exterior; es tracte d'una porta que comunicava la quarta planta amb la part superior del cos de guàrdia (2n. canó). Les bades laterals estan tapiades amb murs de maçoneria.

La galeria superior està penjada a 9 m. del pis de l'anterior. Pren una direcció W amb forta inclinació cap amunt. fa 10 m. de llarg per 2,50 d'ample i 12 m. d'altura en el seu punt màxim. Esta galeria també ha sigut modificada artificialment. El pis d'esta galeria correspon al tercer pis. Les parets estan retocades i algunes bades i forats, emparedats.

La galeria del Fadri no ha estat modificada i, per tant, es conserve en el seu estat natural amb abundants formacions de carbonat càlcic (estalactites, algunes excèntriques). Està separada de la galeria superior per una solsidea de blocs procedents del sostre. Fa 14 m. de llarg per 2 m. d'ample i 1,50 m. d'alt. Després de passar la solsidea, la galeria presente una forta inclinació cap avall.

Gènesi: Cavitat tectònica formada en el creuament de dos diàclasis, una de direcció SE-NW i l'altra de direcció E-W, eixamplada per dissolució deguda a la infiltració d'aigües de la part alta del castell.

Espeleometria:

Desnivell màxim: +22 m.

Recorregut en planta: 51 m.

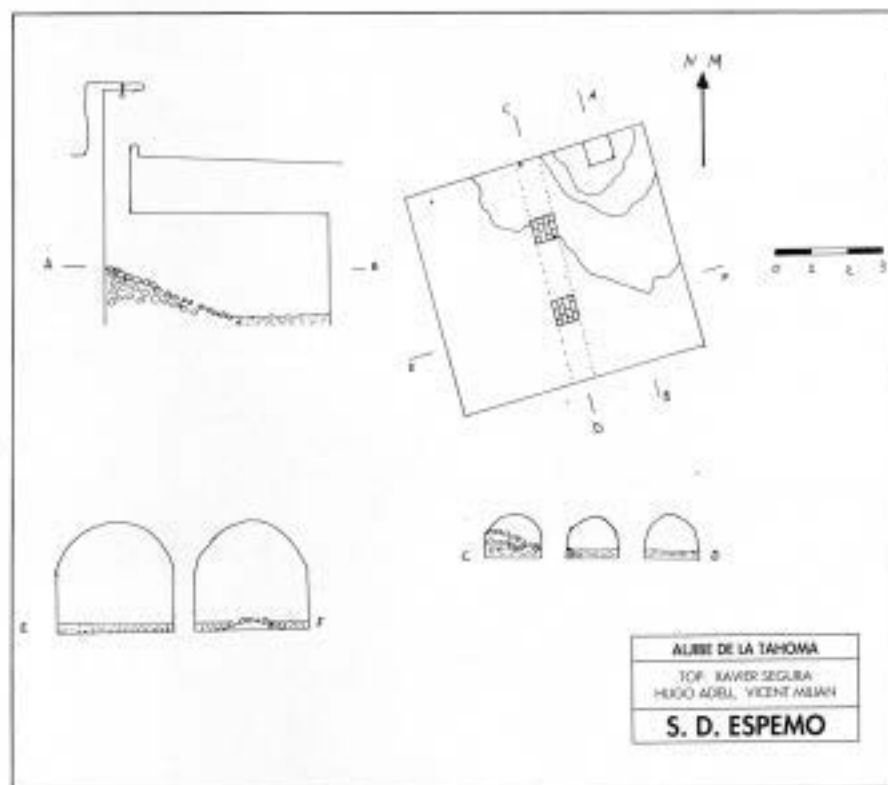
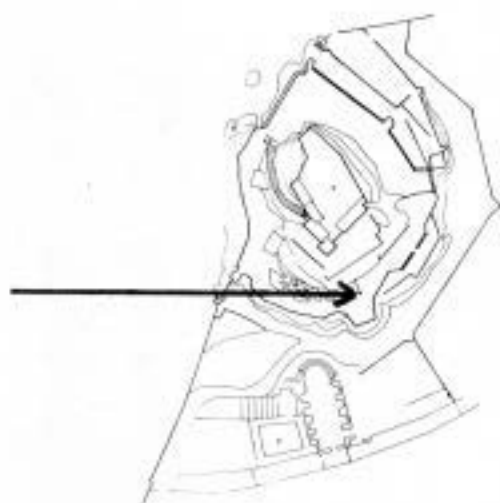
Recorregut real: 63 m.

Llegenda: Existix la creença, transmesa oralment, fins i tot publicada per algun autor, que l'interior de la gruta comunicava amb la plaça més alta del Castell. Després de fer l'exploració pertinent, amb les escalades necessàries per a fixar el sostre de la cova amb precisió, podem afirmar que això no és de veres.

Aljub del forn

Aljub del forn

Situació: Es troba a la segona planta del recinte, al costat de les ruïnes de l'edifici del forn, que està pròxim al palau del governador.

Descripció: És un aljub de planta rectangular, de 7 per 6 m. A en terra hi ha una capa de fang residual de les aigües. Al recte de la boca d'entrada hi ha un muntonet de pedres que han anat tirant des de l'exterior. Té una altura màxima de tres metres. Per a sostindre la bòveda hi ha tres arcs que atravessen l'aljub a la llarga i el dividixen en dos meitats. Sobre estos arcs descansen les dos voltes que aguanten la coberta. L'accés es fa a través d'un pou cobert amb la boca orientada a l'E. Encara es conserva l'anella metàl·lica d'a on es penjave la curriola. Este pou fa un quadrat de 0,70 m. de costat. L'interior es conserva en bon estat, després d'estar tan abandonat, a causa, fonamentalment, de la solidesa de la construcció.

NOTÍCIES COMARCA NOTÍCIES

Vilafranca

VIII Jornades Muntanyeres

El Centre Excursionista de Vilafranca va organitzar durant el mes de maig les VIII Jornades Muntanyeres.

Van començar el dissabte dia 8 amb una ruta per a bicicletes de muntanya. El diumenge, dia 9, es va celebrar una festa a les Fonts del Llosar amb xocolatada i jocs per a grans i menuts.

El dia 14, a la nit, es va projectar un audiovisual sobre muntanyisme. El cap de setmana de 15 i 16 es va omplir amb excursions, la primera per als xiquets amb bicicleta de muntanya i la segona, a peu, fins a l'ermite de Sta. Llúcia, del terme de Castellfort.

Les jornades es van completar amb una marxa-acampada els dies 22 i 23 fins a la Font del Cid, del terme de l'Anglesola.

Banda de Música

La Societat Musical Unió Vilafranquina, que des de la seua fundació l'any 1928 depenye de l'Ajuntament, després d'haver-se inscrit en la Federació de Bandes de Música de la Comunitat Valenciana, funcionarà de manera autònoma i dependrà de les subvencions i dels recursos econòmics que ella mateixa pugue generar. És per això que ha iniciat una campanya de captació de socis amb notable èxit (fins ara més de 150).

El passat mes de juny es va celebrar una assemblea informativa amb els nous socis per a informar-los de la nova situació de la Banda. Així mateix, en breu termini es convocarà una assemblea general per a elegir una nova junta directiva en la qual, a més dels músics, podran formar part els socis.

La Unió Musical Vilafranquina compta en l'actualitat amb 34 músics i una escola de 54 alumnes.

Rehabilitació de la Sala la Vila

El passat mes de juny van finalitzar les obres de rehabilitació de la Sala la Vila, que han afectat les bigues de fusta del sostre.

En la darrera restauració que es va fer a l'ajuntament es va fer descansar tot el paviment de ferro i formigó sobre les bigues de fusta. És per això que el passat mes de novembre una d'elles va cedir. La rehabilitació ha consistit a substituir el paviment per unes bigues que es recolzen sobre les parets, per la qual cosa les bigues de fusta podran mantenir-se sense haver de ser substituïdes.

Construcció d'un camping

L'Ajuntament de Vilafranca ha començat les obres de construcció d'un càmping municipal proper al paratge de les Fonts del Llosar, que tindrà una superfície de 17.000 m².

Presentació del Grup de Ball i Rondalla

El dissabte 19 de juny es va presentar al parador de festes el Grup de Ball i Rondalla de Vilafranca. A l'acte de presentació van participar 5 llauts, 5 bandurries, 20 guitarres i 2 guitarrons, acompanyats de 5 percussionistes.

El grup de ball va estar representat per 16 parelles de gent major i 8 parelles de més menuts.

A l'acte van destacar les veus de Pilar, Carmen, Teresa, Juliano i Emilio que amb els músics i els balladors van entusiasmar el nombros públic que va assistir a l'acte.

Concert de rock

El cantant Loquillo i el grup Gabinete Caligari van reunir set mil persones al camp de futbol de Vilafranca el dissabte 3 de juliol.

Aquest concert va estar organitzat per l'Ajuntament de Vilafranca amb el patrocini de la Caixa Rural Credicoop. L'èxit del concert fa pensar als patrocinadors en repetir l'experiència cada any en municipis diferents.

Any europeu del Major

L'associació de Pensionistes i Jubilats de Vilafranca i l'ajuntament de la localitat van celebrar els dies 9 a 11 de juliol l'any europeu del Major.

L'inici de les jornades va tenir lloc el dia 9 amb la representació d'un sàinet. El dia 10, l'Ajuntament va patrocinar una paella gegant per a 500 persones al paradís de festes, seguida d'un bull.

El diumenge dia 11, després d'una missa en sufragi dels socis finats, es van reunir els participants en un menjar de germanor al qual van assistir 303 jubilats, uns quants d'ells procedents de poblacions veïnes de Vilafranca, com El Forcall, Portell, Castellfort i Benassal. A la vesprada es va fer un espectacle a la Plaça de Bous. Així mateix es va obrir al públic una mostra de treballs realitzats per les components de l'Associació de Vilafranca.

J. M. Falcó i J. M. Z.

El Forcall

Aplec

Amb la merdegada corresponent a la gent que oblide ràpidament que l'Aplec TAMBÉ és una festa reivindicativa de l'ecologia, però amb prou gent i més ganes de gresca, el Forcall visqué l'Aplec número setze amb un programa inaugurat per personatges propis de la vila, i els grups Pimpinelles, Boni i Caroli o Màscara Teatre.

La nit del divendres l'ocuparen els grups Els pets i Ajedrez Orquestra. El grup de Constantí manifestà el seu gust per actuar per primera vegada al País Valencià, però aviat hagué de manifestar el seu disgust per retallar el concert degut a problemes tècnics.

Els serveis tècnics ens manifestaren que el problema era la manca de potència del grup electrogen (qui sap si el portaven per evitar-se els problemes de la E.M.S.A...). Per altra banda, Lluís Galvà, el líder del grup català, ens manifestà la seva contrarietat amb una paraula acabada en -ada, que no recordem

XVI Aplec
dels Ports

FORCALL '93

23, 24 y 25 de juliol

ara mateix. El concert d'Ajedrez Orquestra continuà posteriorment.

El dissabte, després d'un espectacle difícil d'encabir entre els gèneres del circ a càrrec d'Escarlata Circus, tocaren al camp de futbol Las Gatas negras, Morcillo, La Major Blues Band i Intocablues Band, amb una potència que alguns sentien des de l'Albereda de Morella.

L'Aplec concloué el diumenge, després d'un espectacle infantil amb Alain Mimí i d'una Cafè-concert amb l'actuació de Doctor Party davant dels incondicionals de l'Aplec, perquè ja molta gent havia emprés el camí de tornada als llocs de residència habituals més allunyats. Una emotiva despedida posà el punt final al setzè aplec.

Todolella

La dansa guerrera a Anglaterra

Per primera vegada les danses guerreres de la Todolella ixen del seu àmbit i viatgen al País de Gal·les a participar en un concurs-competició de danses i balls tradicionals.

Amb més de 20.000 espectadors la dansa -l'únic grup d'Espanya- va actuar al costat d'altres 50 grups de 42 països. Amb una magnífica organització i amb divulgació per tele (BBC) ràdio i premsa escrita van realitzar tres actuacions: Una amb públic infantil, una segona en competició on tragueren menció honorífica i una tercera actuació a la BBC.

Morella

IV Curset d'Iniciació a l'Espeleologia

Ha sigut organitzat per la Societat Esportiva ESPEMO i es va dur a terme del 21 de maig al 25 de juny.

Es van fer unes conferències teòriques sobre tècnica i material, geologia, topografia, espeleo-socors i fotografia subterrània, amb aportació d'abundant documentació escrita i amb la projecció de 500 diapositives per tal d'obtenir la màxima comprensió de les matèries explicades.

Les eixides pràctiques de tècnica alpina i progressió en cavitats van tenir com a escenaris la Penya Alta i naixement del Cervol a Morella, l'avenç de Cova Negra de Xert, cova Cambra i avenç dels Mamelons de Tortosa i cova Trobada de Fredes.

La superació d'obstacles amb corda o sense es va anar fent de forma gradual i progressiva i es va arribar a una profunditat vertical màxima de -92 m. a l'avenç de la Cova Negra.

Al curset es van inscriure 15 persones, varies de les quals són membres del Parc Comarcal de Bombers, als quals podrà servir tot això d'ara en avant per a possibles actuacions de salvament i rescat.

A tots els cursillistes que van completar tot el programa amb aprofitament se'ls va lliurar un diploma avalat per l'Escola Valenciana d'Espeleologia.

Els cursillistes que vulguen, poden sol·licitar la inscripció de socis de la Societat Esportiva ESPEMO per seguir practicant l'espeleologia, opció que també quede oberta a tots els que vulguen encara que no hagen fet el curset.

L'entitat organitzadora agraïx la col·laboració de l'Ajuntament de Morella, la Diputació Provincial de Castelló i la Federació Territorial Valenciana d'Espeleologia.

Corpus 1993

La Ciutat de Morella, una vegada més i, complint una tradició de segles, va celebrar amb tota solemnitat la festa del Corpus; una de les festes més significatives i importants d'aquesta comunitat.

Els actes van començar ja el divendres, 11 de juny, a mitjanit, amb el «campaneo» general.

La vespra, dissabte dia 12, a les 17,30 de la vesprada es va iniciar la típica cavalcada de LA DEGOLLA. Més tard, a les 20,30, van ser els gegants i els dolçainers els que van omplir de ball i soroll alguns carrers de Morella. A la nit, a les onze, es va celebrar un concert amb el quintet de vent **AULOS MADRID** a l'Arxiprestal. Dins d'aquest acte es va donar a conèixer el programa i el cartell del XIè Festival de Música de Morella de finals del mes d'agost (23 a 29).

Ja el diumenge, dia 13, el «gaitero» i la Música van ser els encarregats de despertar el poble i anunciar la gran festa. A les 11 es va celebrar la Solemne Missa Major, presidida pel R. Mn. Romà Casanova i cantada per la Coral Borriolenca, dirigida pel Sr. Henri Bouché. El Retaule presidit pel Capítol va posar fi a les celebracions del matí.

A la vesprada, a les 18,30 i amb un temps excel·lent, va eixir la solemne processó: Sants, angelets, personatges bíblics el «gaitero», la Música, etc. van desfilar durant dos hores pels carrers del poble.

Democràcia és igualtat

El dia 11 del passat mes de juny, a la nit i al Bisgargis, el Trio Bunker va actuar dins la campanya **Democràcia és igualtat**. Aquesta campanya pretén denunciar les discriminacions que pateixen moltes persones per la seua ètnia, religió, cultura, etc...

Jocs esportius

A Morella, els dies 11 i 12 de juny, al polisportiu, es va celebrar la fase final provincial de tennis-taula. Van participar gent de Vinaròs, Castelló, Cabanes i Morella. Els jocs els va organitzar la Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana.

Congrés d'Osteoporosi

El passat mes de juny, dies 5 i 6, es va celebrar un Congrés i Seminari sobre menopausa i osteoporosi (pèrdua de calci i altres i d'altres components de l'os). Aquest seminari va estar concorregut per metges d'Espanya i Europa i va ser coordinat per la Sra. Líbia Miravet i els Srs. Ernest Molina i Miguel Armengot.

Voluntaris a Bòsnia

El morellà Alexandre Boix Tena de 24 anys, estant al regiment de Castelló Tetuan 14, el passat mes de juny va marxar voluntari com a conductor al conflicte de l'antiga Iugoslàvia.

Igualment el jove Xavier Fabregat de Vilafranca va estar allí i, tornat a aquestes terres, comentava la greu situació que tots estan patint.

Rotllos

El dia 3 de juny, al peiró de Regatxol, amb unes 60 persones, es va seguir un any més la tradició del rotllo. La benedicció del terme i dels rotllos van ser els actes previs al repartiment d'aquests als assistents.

El dia 12, dissabte, a la vesprada, a les 5 i amb un temps excel·lent, a l'ermita de Sant Antoni de Morella la Vella, amb l'assistència de 126 persones, es va celebrar la missa, benedicció del terme i rotllos. Després es repartiment per a tots.

El 19 de juny, dissabte, a la una del migdia i a la bonica ermita de Sant Antoni de la Vespa, es va repartir el panoli als 136 assistents després de celebrar la missa. Gent dels masos de la contornada, de Cincorres i de Morella van acudir a aquest acte.

Sant Antoni (La Vespra). Foto: J. Pastor

Resultats de les últimes Eleccions Generals a la Comarca

	Morella	Vilafranca	Cincorres	El Forcall	Portell	Palanques	Olocau	La Mata	Herbers	Castell de Cabres	Villores	Vallibona	Sorita	La Todolella	P. de Benifassar	Castellfort
PSOE	858	797	185	195	64		50	47	46	10	34	39	41	45	80	57
PP	893	708	176	170	66	14	51	83	40	2	17	21	64	61	59	89
IU	71	139	15		2			6	2	1	1	3			3	4
UPV	16	46	2		3			3	1		1	2	5			2
CDS	49	79	4		13			2			1			2	1	3
UV			2		7								1	4		2
Altres	40	63	8		12		2	1	4						1	2

Diumenge 27 de juny, a la una del migdia es va celebrar la festa de Sant Pere al Moll.

El dia 10 de juliol, festa de Sant Cristòfol, a les cinc de la tarda es va donar la prima dels coixos.

Sant Joan 1993

Ja fa catorze anys que es celebra aquesta festa tan típica. Jocs per als xiquets, la missa, el ball, la foguera i els xoriços van ser els actes que aquest any van omplir la plaça i els carrers dels barri de Sant Joan.

Relíquies de la guerra

Durant les obres d'il·luminació del castell, els obrers van trobar vuit bombes. Igualment en la neteja de la bassa de la Fàbrica Giner es va trobar un morter de petit calibre de la darrera guerra civil.

Campionat infantil de pesca

El passat 27 de juny al riu del Vilà es va celebrar el II Campionat Infantil de Pesca de salmònids. Aquest campionat va comptar amb nombrosa participació i quantiosos premis.

Una nit més (o els "gamberros")

Paréix impossible però és així. No pot hi haver una festa sense que aparegue el gamberrisme, sense que es moleste la gent, sense trencar i destrossar coses.

La nit del 17 al 18 de juny va ser una d'aquestes i, des de despertar la gent a les 3 de la matinada tocant els timbres, fins arrencar les flors dels jardins, trencar faroles, etc, etc, van anar divertint-se aquests lamentables personatges de la nocturnitat.

El problema és que açò ha estat tan sols el començament, ja que, com diu un bon amic, anem de cara a l'estiu i, quina solució hi ha? Qui ha de tallar aquests i altres fets? Però potser a la fi haurem d'aprendre i dir: fins a l'agost paciència, i de l'agost per avant, paciència i avant.

Obres

Van començar a principis del mes de juny les obres de millora i condicionament del tros de carretera que va des de l'entrada a Morella per l'era de Pere Basilio fins al Portal de Sant Miquel.

També al mes de maig van començar les obres per a la il·luminació de les muralles i el castell. Ara per ara està ja acabada la segona fase de les cinc que hi ha en projecte.

Estades esportives

Durant el mes de juliol s'han fet a Morella les Estades Esportives 93. Esports com Espeleologia i altres de muntanya van ser els practicats i disfrutats pels nombrosos participants.

Fundació 50 Sexenni

A la casa ciutana, el passat 3 de juliol es va constituir la **Fundació 50 Sexenni** amb la participació d'entitats públiques i privades com de persones i estaments lligats a l'àmbit polític, cultural i social de Morella.

Segons els organitzadors el que es pretén és ajuntar esforços pel proper Sexenni '94 i rellançar igualment Morella cap al futur tan a nivell econòmic com social, fent de Sexenni no un punt i apart sinó un pas endavant, un pas cap al futur.

Obres de la depuradora

Durant el mes de juliol van començar les obres de la depuradora d'aigua, que signifiqui el final del que han anomenat «cicle de l'aigua» que va començar per les obres dels col·lectors i acabarà amb el nou dipòsit cobert.

Mor el mestre Antonio Candel

El passat dia 6 de juliol ens va deixar el mestre Antonio Candel, Director de la banda de música de Morella des de fa més de 10 anys.

D. Antonio ha estat un home dedicat a la música i ens ha donat a tots -sobretot als jòvens- un exemple de vitalitat i de constància per treballar i viure.

Universitat Jaume I

La Universitat Jaume I ha realitzat aquest estiu dos cursos més a la comarca. El primer, dirigit per Sergi Beser, es titulava **La Il·lustració, Cultura i Societat**.

El curs començà amb una introducció feta pel director, a la qual seguí l'acte oficial d'apertura, presidit pel Degà de dret de la Jaume I.

El curs ha comptat amb la presència d'Alejandro Pérez, que parlà sobre l'Enciclopèdia. Miquel Nicolàs explicà la situació de la cultura i la història social de la nostra llengua al País Valencià amb l'adveniment dels Borbons, tot analitzant els usos i la consciència lingüística. El conseller d'obres públiques i transports, Eugeni Burriel, pronuncià una conferència sobre la demografia de l'època. El catedràtic Nicolàs Garcia Tàpia, de la Universitat de Valladolid, ens parlà de la ciència i la tècnica, centrant una sessió

Cursos d'estiu 1993

Morella

al canal de Castella. Entre els actes paral·lels al curs s'ha de destacar la xerrada que Ll. Viciano va oferir sobre la història recent de l'arqueologia castellonense, que serví per presentar l'associació arqueològica **Llançol de Romani**. Mª Jesús Gimeno, historiadora de la Jaume I, ens parlà de les transformacions socials, analitzant especialment el sector social dels Ciutadans Honorats de Castelló.

La virtuosa pianista Anna Jastrzebska, oferí un concert amb un programa centrat en Chopin. L'excel·lència del concert es veié contrastada amb l'escassa assistència de públic. Aquest va ser un dels punts de reflexió del calmant realitzat al Bis, on s'analitzà l'escassetat d'alumnes, oferint-se algunes explicacions que anaven des de les més generals com la crisi o la inflació de cursos a les que qüestionaven la concepció del curs. Hi hagué una crítica generalitzada a la publicitat. En aquest acte, els estudiants i professors feren un regal al professor emèrit Arcadi Garcia, que ens ha honorat amb la seva docència per tercera vegada, aquesta volta analitzant la ideologia jurídica dels il·lustrats. El regal va ser una manta del país i un carnet jove, qualitat que li ha valgut aquest reconeixement **honoris causa**.

La literatura crítica se la van partir Sergi Beser i el seu company a l'Autònoma Juan Rodríguez i Marià Peset analitzà la universitat hispànica i especialment la del Cap i Casal. La conferència de cloenda la va fer Antoni Mestre sobre un dels nostres il·lustrats, el bisbe Climent, si bé el curs acabà realment amb la visita a les ermites de castelfort, comentada pel president del Centre d'Estudis del Maestrat, Miguel Garcia Lisón, i per la tertúlia radiofònica sobre la universitat, amb la presència dels rectors de Girona i Castelló, dues universitats d'àmbit provincial.

El segon curs, dirigit per Ximo Dolz, portava el títol **Ensenyament i avaluació dels aprenentatges**. Entre la nòmina del professorat, s'hi comptava a més del director, Eva Cid, de la Universitat de Saragossa, qui parlà de l'avaluació de les matemàtiques. Javier Arlegui, de la Univ. Pública de Navarra, mostrà aïnes per avaluar les ciències físiques. Itziar Idiazabal, de la Universitat del País Basc

parlà de l'avaluació de les capacitats Lingüístico-discursives, i també inaugurà el curs amb una conferència sobre l'ensenyament del basc, tot fent-ne un balanç històric. El divendres pel matí el geòleg Julià Pastor donà una sessió pràctica d'aprofitament de l'entorn en l'ensenyament de les ciències naturals, tot voltant el terme per mostrar exemples pràctics, alhora que s'esbossava una possible metodologia al respecte. Santiago Querol també optà per la pràctica a l'hora d'avaluar les activitats físiques i esportives. Ernest Querol, sociolingüista, parlà de l'avaluació orientativa, tot centrant-se en la seua especialitat i parlant dels contextos socio-lingüístics i l'ensenyament de les llengües minoritzades. El curs finalitzà amb un acte d'homenatge als mestres valencians Enric Soler i Godes i Carles Salvador, amb la presència de Sofia, la seua filla. Vicent Pitarch feu una conferència sobre el futur de l'escola valenciana. Sofia Salvador ens sorprengué positivament quan

al seu discurs, a més de recordar la biografia del seu pare, que exercí com Soler i Godes a la nostra comarca, esmentà la revista AU!, al referir-se a l'activitat cultural actual.

Portell

II Setmana Cultural

Des del 29 de maig fins al 5 de juny va tindre lloc a Portell la segona Setmana Cultural amb aquests actes: Exposicions de pedra i fusta tallada, «gaiatos» treballats, indumentària i aïnes de treball, fotografia, aïnes tèxtils de principis de segle. El dissabte 29 de maig es va fer corro de vaques, bou embolat i orquestra. El diumenge 30 teatre amb l'obra El Jardí de Flaira-nas. Els dies 31 de maig i de l'1 al 4 de juny cinc xarrades-col·loqui. També es van fer diverses activitats esportives.

El dissabte 5 de juny: Pelegrinació de Portell a Sant Pere de Castelfort.

IRRIAGRO

SISTEMES DE REG

VENDA AL PÚBLIC DE:

- "Tuberías" de PVC i accessoris
- Mangueres de polietilè i accessoris
- Materials per a reg per aspersió
- Material per a reg per degoteig
- Programadors agrícoles
- Motobombes diesel i gasolina
- Bombes (submergibles, horitzontals, pressió, etc.)
- Dipòsits, "cubes" i "silos" de fibra de vidre

PRESSUPOSTOS I PROJECTES DE:

- Basses (formigó, PVC, etc.)
- Conduccions d'aigua
- Regs per aspersió
- Regs per degoteig
- Comunitats de regants

Crta. Morella, km. 3.300 • 12006 Castelló.
Tifs. 21 49 49 - 24 41 64

La finor de l'aire

No és el cor de pedra

«Tant a penes si hi ha un forquet aixina de neu», i marque la profunditat amb el polze i l'índex estirats. «L'any passat sí que va nevar de veritat, que vam estar un mes, des de finals de febrer, amb tots els bancals coberts i no podíem traure els animals ni res».

És una masovera espavilada, amb cara de salut, les galtes roges i el cos compacte i robust, apte per a la faena camperola.

Vam arribar als Llivis, un llogaret de la Vega dels Masos de Morella caminant per una pista de terra tova per la neu, que un cop fosa tot ho esponge. El cel cobert feie el silenci encara més total. La meua experiència de caminant em va fer proveir d'un bastó per mantenir els gossos a ratlla. De moment no se sentie cap lladruc. Vam arribar fins l'església tancada, que afronte la paret lateral de la casa abadia, perquè temps enrere hi havia capellà i mestre. Quan passàvem per un curt carrer ens va lladrar un gos de pèl rogenc, ajagut a una pica de pedra sota un cobertís. Tenie mals ulls, però ere vell i estave baldat, i amb prou faena es va poder plantar, de seguida va aparèixer una gosseta llambrenca amb ganes jugar, mentre damunt d'una paret un gos pelut també movie soroll. De la casa no eixie ningú, però hi eren, perquè la xemeneia fumejava i a la porta hi havia un cotxe de color roig. Quan ja ens allunyàvem vaig girar-me sobtadament i vaig vore la dona que vigilave atenta. Ens vam entornar, mentre ella feie com qui es quedave i se n'anave i jo li deia alguna cosa. Segurament la presència d'una altra dona -m'acompanyave un matrimoni tortosí- li donà confiança i s'avení amablement a obrir la porta de l'esglesiola, que tenie aquell ambient penombrós de les estances tancades tot l'any. Li vam preguntar si tenie formatges casolans, però ens va respondre que «ara no és temps de muntir i només, potser, en tindrien a un mas de tota la Vega». Li donàrem les gràcies i ens n'anàrem definitivament. Mentre baixàvem cap al cotxe, un raig de sol hivernal il·luminave el Moixacre, clapat de neu, donant-li una magnífica resplendor.

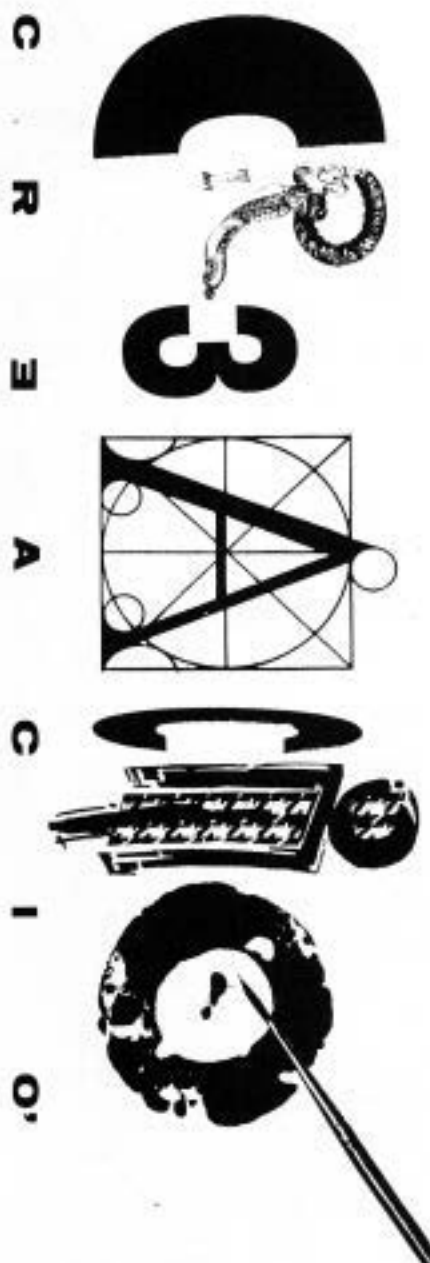
Vam seguir el viatge contemplant els amples bancals de terra llaurada i altres -deixats al guaret- coberts de rostoll sec. Al costat d'una paret un pastor cremave esbarzers per escalfar-se mentre les ovelles pasturaven capficades. Vam anar fins a la Torre Segura, un mas gran amb l'aspecte noble. La masovera ens acom-

panyà a la torre, que és una fortalesa magnífica tota de pedra i amb una barbacana de defensa. Hi vaig entrar sol i només vaig poder pujar fins al segon pis, amb molta cura, perquè està a punt de ruïna tot l'interior on fins no fa molt degueren viure, perquè encara queden alcoves, cuina i barandats de diverses habitacions. L'ambient és d'una placidesa quasi inimaginable en estos temps de moviment i embolic desenfrenats a les ciutats.

Seguim el viatge per una pista que és vorejada sempre per pinars i ginebroses, o, en altres temps, per terres de conreu una mica abandonades des que els masovers han anat a viure al poble. Arribem a Cinctorres pels vols de migdia i anem a casa meua que reste tancada tret dels mesos d'estiu. La porta de fusta gemegue quan l'obro, i al passadís hi ha un grapat de paperets i brossa que sempre hi entre. Connecto la llum i l'aigua. Entrem al pati que està tot entapissat de verd. Una gallina vella fa corredisses tota esverada; és d'una veïna que té un corral a les eres. Les muntanyes volgudes romanen retallant el cel. L'ànima de xiquet em renaix per dintre.

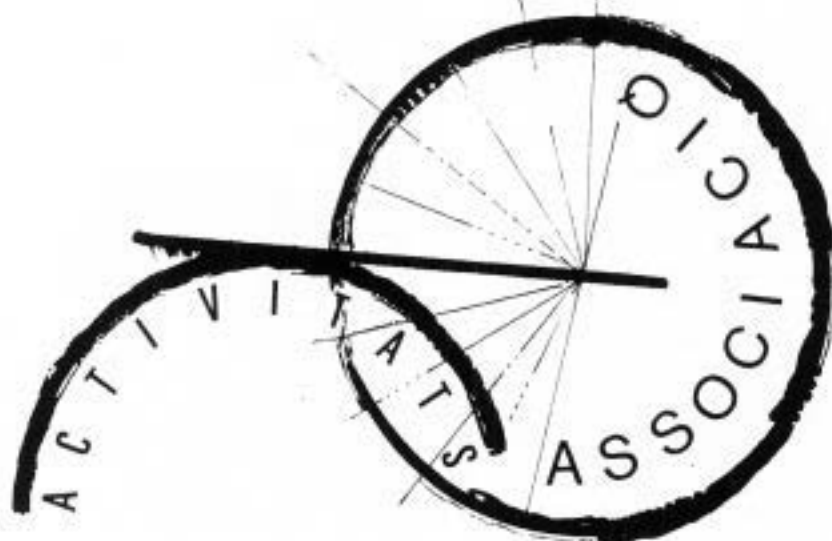
Mon pare va aclar ja fa anys una camionada de troncs de carrasca, prèviament serrats a trossos uniformes, i després els va paredar amb paciència infinita i tan ben posats que no caurien durant segles. Agafem un manat d'aquesta llenya i encenem foc a la llar. Quan pren la flama, pren el record en mi. «Estar a la vora del foc» constituïa una categoria vital absoluta, més enllà de qualsevol relació funcional o estructural. Cada poble cree els seus mètodes i ritmes que són a la vegada creats -per i creadors- de la vida. Quan un poble és incapaç d'això entre en l'angoixa social de la qual se'n queixen sobretot els urbanistes, perquè viuen linealment, sense daltabaixos. Els pobladors rurals tenen una geografia vital ondulada. Ara són les festes, i no treballe ningú; ara és la sega, i ningú no fa festes; ara és dia de soterrar i tothom acompanye el difunt; avui celebren una boda i totes les dones s'assomen als cantons, tots estan una mica de boda. Igualment existeix en el poble una profunditat espiritual, una força ponderal de la interioritat que espontàniament cree moments nirvànics, d'assossegament biològic i personal que fa possible la comunió en el silenci i en la part nihilista de tota existència personal.

«Estar a la vora del foc». Mon pare es posave a la part esquerra de la xemeneia, amb la manxa recolzada a les barretes de la cadira i unes estenalles a la mà per atiar el foc. Deprés estenie els palmells

cara a les flames i miràvem fit a fit aquell ball incessant en llarg silenci. Ma mare escurave i feie sempre alguna faena. Quan ens semblave ens n'anàvem a dormir. Mètode perfecte que portarie a la ruïna els venedors de somnífers si la gent tornés a practicar-lo. Recordo tot això mentre es va fent la brasa, torrem carxofes i carn; acabem de parar la taula i fem un bon àpat en harmonia. Quan ens n'anem sento al cor aquella gebror raspada de la nostàlgia, però cal oblidar el passat quan tristament caminem cap al futur oblit en què els mortals terminem els nostres dies.

J.J. Rovira Climent

Sábado, 17 de abril de 1993

Varias asociaciones culturales critican el uso que se hace de Francesc de Vinatea

CARMEN AMORAGA

La Associació Cultural, la Comissió de Normalització Lingüística y el Grup d'Estudis dels Ports han manifestado públicamente su rechazo por «la utilización del nombre del morellano Francesc de Vinatea por parte de un grupo de gente que ensucia paredes y amenaza gravemente a ciudadanos por usar el valenciano normativo, realizando pintadas en sus establecimientos y en sus domicilios».

Según estos colectivos, que además de realizar esta protesta pública dedicarán a Vinatea un número monográfico de la revista comarcal *Au!*, «la apropiación de un personaje histórico para legitimar una opción política determinada es signo de falta de unas ideas propias que presentar a la sociedad».

Asimismo, la Associació Cultural, la Comissió de Normalització Lingüística y el Grup d'Estudis dels Ports se declaran «absolutamente convencidos de que este colectivo desconoce la historia del personaje del que han tomado el nombre, puesto que en el siglo XIV se enfrentó al rey para defender los fueros Valencianos, y, por tanto, era un defensor de los grupos minoritarios a los que ellos amenazan».

En este sentido, han asegurado que «este tipo de amenaza es un delito que merece la acción fiscalizadora de la justicia como violación de los derechos humanos más elementales».

EL TEMPS 3-5-93 / CARTES / 7

No poseu les vostres blaves mans sobre Vinatea

Vista la utilització del nom del morellà Francesc de Vinatea per un grup de gent que embruta parets i amenaça greument els ciutadans que usen el valencià normatiu quan retolen els establiments i escriuen els cognoms, les entitats sotassignades de la comarca dels Ports, lloc de naixença d'aquest patrici que el segle XIV s'enfrontà al rei en defensa dels Furs valencians, hem decidit de dedicar a Vinatea un monogràfic d'*AU!*, la revista comarcal, i a més manifestar públicament:

1. La sorpresa per aquest sobtat interès per Vinatea, després de l'oblit generalitzat de què ha estat víctima, excepte en alguns restringits cercles d'historiadors.

2. El nostre absolut convenciment que els qui embruten les parets desconeixen la història del personatge, símbol del respecte a l'ordenament jurídic que eixos grups minoritaris menyspreen, amenaçant impunement les persones. L'amenaça és un delictes que mereix l'acció fiscalitzadora de la Justícia com a violació dels drets humans més

A la primavera d'enguany l'Associació Cultural va enviar un comunicat de premsa sobre el fenomen recent de fer servir el nom de Vinatea per encobrir actituds clarament involucionistes i feixistes.

El títol del comunicat és **No poseu les vostres blaves mans sobre Vinatea**.

A continuació us posem dos exemples del ressò que se n'ha fet del nostre comunicat, un amb la transcripció sencera i l'altre amb un comentari.

elementals i de la legislació vigent.

3. L'apropiació d'un personatge històric que tothom accepta, per tal de legitimar una opció política determinada, és generalment signe de manca d'idees socials pròpies. D'això se'n diu "el fàcil recurs a l'autoritat".

4. És incongruent "ofrenar noves glòries a Espanya" i alhora usar el nom d'una persona que defensava la sobirania del regne. La història europea del 1936 al 1945 és plena de noms suggeridors per a batejar més apropiadament aquest grup, en consonància amb els seus mètodes feixistes, és a dir, l'agressió violenta, amb qui discrepe dels seus dogmes.

5. Algunes d'aquestes pintades fan acusacions de traïdoria. Les dictadures sempre comencen acusant de traïdors o heretges els qui tenen una visió diferent. El respecte a la llibertat personal i col·lectiva és una conquesta de la Il·lustració, en oposició a l'Edat Mitjana, quan el comportament era dictat per organismes com la Inquisició. Cal escollir entre Raó o Barbàrie.

Associació Cultural, Comissió de Normalització Lingüística i Grup d'Estudis dels Ports Morella (els Ports)

La nostra Associació a la 1a. Junta de Govern de la Coordinadora de Centres d'Estudi de parla catalana

El passat dia 26 de juny es van celebrar a Valls (Alt Camp) les assemblees de constitució legal, un cop superats els entrebancs burocràtics, de la **Coordinadora de Centres d'Estudi de Parla Catalana**, de la qual, com ja esteu informats, formem part.

En primer lloc es va celebrar una assemblea extraordinària per escollir la primera junta de govern de la coordinadora. Prèviament es van refondre les diverses candidatures presentades per tal d'assegurar-ne un bon començament. La candidatura resultant va ser aprovada per aclamació i està integrada pels següents centres i persones:

Presidenta: Mercè Renom, del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.

Vice-president 1r.: Joaquim Albareda, del Centre d'Estudis Socials d'Osona.

Vice-president 2n.: Llorenç Ferrer, del Centre d'Estudis del Bages.

Tresorer: Josep Santesmases, de l'Institut d'Estudis Vallencs.

Secretari: Francesc Romero, de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs.

Vocal 1r.: Carme Segura, del taller d'Història de Gràcia.

Vocal 2n.: Carles Ripollés, del Grup d'Estudis dels Ports (A.C.C.N.L. Els Ports)

Vocal 3r.: Jesús Mestre, del Centre d'Estudis Selvatans.

Vocal 4t.: Francesc-Xavier Virella, de l'Institut d'Estudis Penedesencs.

Posteriorment es va celebrar una assemblea ordinària, on les diferents pre-comissions van informar de l'estat dels seus treballs. La comissió de butlletí i publicacions treballa en la creació del butlletí amb proposta de la creació d'una base de dades i del servei de distribució de novetats. La comissió de recerca està treballant de cara al congrés que se celebrarà l'any que ve a Lleida, on coincidirà amb la propera assemblea general, i es van recollir diverses temàtiques per treballar-hi de les quals us informarem en breu. La comissió econòmica va informar de les previsions pressupostàries. La comissió de relacions institucionals va canviar el nom pel de relacions exteriors, tot deixant les primeres en mans de la pròpia junta de govern. S'informà de la bona acollida per part del Hble. Conseller de Cultura de Catalunya, qui obrí una roda d'entrevistes amb els màxims càrrecs polítics dels nostres governs autònoms. El conseller català es comprometé a donar suport econòmic a les nostres activitats. S'informà de la necessitat de concloure tractats amb diverses entitats, un cop legalitzats, com la Universitat Pompeu Fabra, la distribuïdora Nord-Est, la Fundació Enciclopèdia Catalana, amb 24 centres d'estudi occitans, etc...

També es va acordar demanar la presentació de currícula de persones interessades en cobrir una plaça al despatx de Barcelona, per a funcions administratives, de coordinació, etc... Aquesta Beca és de quantia indeterminada, a

l'espera de conèixer les nostres disponibilitats econòmiques, si bé ja és segur que no serà cap dineral. Es tractaria de treballar un parell o tres de tardes o matins a la setmana. Si algú està interessat/da, podeu enviar el vostre C.V. (si pot ser, no més d'un full) a la secretaria de la Coordinadora (Pl. Catedral s/n 25002 LLEIDA) fins al dia 15 de setembre de 1993.

Una de les properes activitats serà el **I Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana: Moviments Socials i Dinàmica Associativa**. El congrés es celebrarà a Lleida, la tardor de l'any que ve, organitzat per la coordinadora, sota el patrocini de la Fundació Enciclopèdia Catalana. Hi haurà quatre àmbits de recerca i debat:

- 1.- L'organització del treball: Confraries i oficis (S. XVI-XVIII)
- 2.- Moviments de protesta i resistència a la fi de l'antic règim (1714-1808)
- 3.- La guerra del francès (1808-1814)
- 4.- La festa com a vehicle de sociabilitat (S. XIX-XX).

Açò és una primera informació per tal que endegueu o continueu recerques sobre els àmbits descrits. Més endavant us facilitarem més informació i, si voleu, consulteu-nos el que calgue. Ens decebric que no hi hagués cap aportació de la nostra comarca.

C. R. Q.

CAIXA RURAL

S.C.O.O.P. DE CRÈDIT LTDA.

A l'atenció dels lectors i lectores de l'AU!

FAXFAXFAXFAXFAXFAXFAXFAX

Estic de vacances; us comunico que no llegeixo la premsa del cor, que no estic al dia de les reconversions ministerials, que no me'n faig càrrec de l'estat de les carreteres i també que em preocupo per la meteorologia, les aigües medicinals, la recollida de l'espígol i el polioli i que em fan por els turistes amb visera i un tot terreny...

I no cal que us diga res més prequè m'entengeu. Però per a vosaltres que sou gent que sap emprar el temps de lleure, faig un sacrifici i us envio tot aquest feix de correspondència perquè estiguen ben informats/barra/ades.

AU! Fins una altra.

Revistes

- **L'estel**, núm. 2, revista que edita el Centre Excursionista de Castelló. En aquest número s'hi pot trobar, detallat, l'itinerari que va des de Vallibona a la font de l'Esperança de Morella.

- La revista **Independència** núm.7, reapareix després de dos anys de reorganització i ara s'identifica plenament amb el moviment democràtic per a la independència al voltant d'ERC. En aquest número es fa una anàlisi del procés cap a la independència que ara viu Catalunya.

L'AIGUADOLÇ

REVISTA DE LITERATURA

Núm. 18 • Dossier:
Poetes valencians
de la 60 •
Marina Alta, primavera
1992

- **L'Aiguadolç**, revista de literatura que s'edita a la Marina Alta, dedique el dossier als poetes valencians de la dècada dels seixanta, així mateix en l'apartat de ressenyes hi ha comentaris dels llibres *Dies irae* de Vicent Josep Escartí, *Nocturn a l'Índia* d'Antoni Tabucchi, i comentaris sobre la poesia de Ll. Alpera i la primera novel·la de Manuel Alonso *La maledicció del silenci*.

- Núm. 77 de **La Casa Verda**, hi ha un extens reportatge sobre el tema dels residus nuclears, un altre reportatge on s'analitzen els pros i contres que pot produir l'extensió de l'anomenat turisme rural, entre d'altres.

- **Saó 162**, on en el tema central es fa un repàs a la trajectòria que han seguit les Universitats des de finals del segle passat fins l'actualitat. Podeu llegir també dues entrevistes interessants: la primera a Manolo Vicent i l'altra a Josep Maria Benet i Jornet.

- 174 i 175 de la revista **Lluita**. En el primer hi ha un dossier titulat l'eix de la mediterrània, on s'analitzen els factors econòmics i d'infraestructures i la seua repercussió sobre el desenvolupament de l'anomenat arc mediterrani de prosperitat que va des d'Alacant a Milà.

El segon dossier està dedicat a Guillem Agulló, jove assassinat en una agressió feixista.

- Revistes o butlletins d'informació local amb notícies puntuals sobre festes, esports, esdeveniments, personatges, gastronomia, història i actituds, entenedeu que no ve al cas detallar massa: 388 de la revista d'informació local de Traiguera, **Portula**, núms. 127, 128 i 129. Informatiu cultural del Marratxí. Núm. 130 de la revista del centre d'estudis riudomenes **Arnau de Palomar** (Riudoms, Baix Camp).

- El grup ecologista La Carrasca i La Rabosa d'Uldecona ens envien **La Malea**, full informatiu del grup.

- **La finestreta de Castalla**, els núms. 6 i 7.

- L'Institut d'Estudis Ilerdencs ens trameta informació sobre un congrés d'història de l'església catalana.

Cartes

Reproduïm amb molt de goigs aquests dos compliments: un de Benicarló i l'altre dels anglesos.

Benicarló 23/5/93

Benvolguda AU! i Consell de Redacció:

Us escric només per manifestar-vos la meua alegria. L'altre dia vaig comprar a Vinaròs el núm. 24 i ara, després de llegir, el tinc davant. Crec que és una de les millors iniciatives que he vist últimament en les nostres comarques indefinibles: una veu solidària i amb consciència històrica.

Poc més, donar-vos l'enhorabona pel monogràfic sobre el cicle dels cereals -m'agradaria fer-la arribar a les autores- i per la ressenya del DOSSIER

TORTURES. Al meu poble, ací a Benicarló, continuem pendents dels tres companys que queden a la presó de Castelló. Si algú ha pogut justificar la detenció, no pot ser així amb el fet que ja fa un any que estan engarjolats sense llum d'esperança i sense notícies ni de judici ni de llibertat provisional. Les mans vegues de la justícia haurien d'analitzar les conseqüències socials i personals que tot açò té i tindrà per als detinguts que, al cap i a la fi, tots sabem com són ara i per què han optat i a què han renunciat.

Un joc de mans més dels «artistes» que tenen el cossioll per l'ala i a l'altra mà, la vareta -o el barrot- màgic.

Poc més. Enhorabona i ànim.

Joan Gregori Albiol

THE BRITISH LIBRARY
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

15 June 1993

1. I have received from you a copy of the book mentioned in the letter of 12 June 1993. I am pleased to have received it in time.

Thank you very much for your letter.

Yours sincerely,

Dr. Michael John Smith
The British Library
96, Colindale Ave.
London NW9 5EQ

THE BRITISH LIBRARY, HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
96, COLINDALE AVENUE, LONDON NW9 5EQ

De part de «The British Library Board» tinc el gust de donar-li les gràcies pel regal mencionat ací baix, que vostè ha presentat a la biblioteca. (Es refereixen a **Retalls de Vida** de Domi Pastor).

Llibres

- **Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura**, fa un homenatge a Vicent Sos Baynat. Hi ha també recopilació de treballs històrics, un estudi

sobre tendències de la flexió verbal castellanenca realitzat per Manuel Sifre i Gómez. Joan Gari, també en l'àmbit de la filologia, presente un estudi titulat **Contacte de llengües en el Grafití** entre d'altres.

- L'Associació Cultural el Matarranya ens tramet les darreres publicacions: **Literatura oral de la Fresneda**, extracte d'una recopilació de frases, dites, etc., típiques del parlar de la zona. **Quaderns de la Glera**.

- L'Institut d'Estudis Andorrans, Barcelona, ens ha enviat la publicació del llibre: **Jurisprudència del tribunal de la mitra del principat d'Andorra**.

Concursos

Us fem arribar la ressenya dels concursos que algunes associacions amb les quals mantenim contacte ens han comunicat. Si us interesse més informació us podeu posar en contacte amb nosaltres o amb les associacions corresponents.

- Premi Enric Arderiu (Lleida) sobre itineraris occidentals. Ha de tenir una extensió entre 100 i 200 folis i es pot presentar fins al 18 de març de 1994.

- VI Premis Alambor (Benicarló), de conte, assaig breu i investigació idiomàtica. El termini d'entrega de treballs és el 15 de setembre de 1993.

- Premis de la Fundació Salvador Vives i Casajuana (Barcelona). Es tracte de 7 convocatòries de temes variats.

 INSTITUT D'ESTUDIS ANDORRANS
 Av. de la República, 10
 08002 Barcelona, Catalunya
 Tel. 93 482 02 02

Telèfon Lingüístic
93-482 02 02

Per si us són d'utilitat us recordo aquests dos telèfons. No us importe el número si serveixen per a alguna cosa. En teoria resolen dubtes.

LA GENERALITAT AL TEU SERVEI

 24 hores d'informació al ciutadà

Notes sobre la dansa dels esquiladors

per Julià Pastor i Aguilar

realidad. Iban los otros mutilándoles los vellon-cillos, hasta que concludo de cantar mi-daban las suertes que cuantos venían por lana se volvían mutilados»¹.

Done tota la sensació que a l'autor de la ressenya no li va fer massa gràcia la dansa que descriu.

A la pàgina 298 de la «REVISTA DE LAS FIESTAS» de l'any 1880, a la descripció de la cavalcada de l'entrada de la brosta del Soldevila diu:

«... Luego las danzas, siendo la primera que se presentó a nuestra vista la llamada dels Esquiladors, que por lo extraño de sus ejercicios ejecutados al compás de sus tijeras, llama la atención y produce hilaridad de cuantos la contemplan; ...venía luego la de las gitanillas...»

No és cap gran descripció, vertaderament.

Manuel Bordàs recull una **Cançó de la dansa dels Pelaires per a cantar-la amb la música del gaitero:**²

*Passaràs pel meu carrer
cul i peraire...
Nugaràs ben bé la pell
que no te caigüe...*

*L'estisora agarraré
per a esquilar-te...
D'esquilar no pararé
hasta pelar-te...*

*I la llana li duré
al matalopaire...
Perquè em faigüe un matalap
tovet i ample...*

*Al meu llit lo posaré
per a escalfar-me...
A l'hivern quan cau la neu
i bufe l'aire...*

*Amb la llana dels corders
del mas del pare...
Un refajo li'n faré
per a ma mare...*

*Una faixa pàl fadrí
que millor balle...
I unes calces als xiquets
que millor dancen...*

La dansa dels esquiladors ere una dansa del Soldevila que representave als esquiladors i peraires.

Actualment es una dansa desapareguda, de la qual ens queden poques referències. No s'ha tornat a ballar des de principi del segle, concretament des de l'any 1922, Sexenni XXXVIII. La memòria de la gent major, que la va conèixer és molt poc concreta, fins i tot la d'alguna persona que encara va eixir a la dansa. Per totes eixes raons em proposo recollir en el present article totes les referències que he trobat per tal de saber com ere la dansa i, si pot ser, mirar de refer-la.

La primera referència que he trobat és de la ressenya de Carlos Gazulla d'Ursino, del Sexenni V de l'any 1702. La dansa va eixir a la vesprada del dia de la festa dels oficis (5 de setembre). Diu textualment:

«Agradable sainete de dos jocosas danzas de esquiladores, que formando ambas un cuerpo daban entretenido rato a cuantos lo miraban. Iban vestidos de piratas, acompañándoles el sonecillo de dulzainas, cuyo compasillo iban imitando los bachilleros golpes de las tijeras tan alternativas que parecían rueda de numéricas campanillas. Con dimidiado orden, cabizbajos se atendían unos sus dorsos revestidos de pieles muy pobladas de lana, con tanto disimulo que des-mentían a la vista la misma

J = 84

Pas - sa - ras pe'l meu ca - rré cul de po -
- rai - re cul de po - rai - re guar - da - ras el ba - rre -
- tel que no lo cai - ga que no te cai - ga

Figura 1

Vestirem tots els carrers
de flors galanes...
Bones festes que farem
les sexenales...

Viva la Maredeu
que és nostra mare...
Vallivana l'invocuem
per sempre. Amén...

Domí Pastor comenta en un dels seus articles a **Retalls de Vida**:³

«La dansa dels esquiladors també fa molts anys que no ix. No sé com anaven vestits, encara que he sentit dir que ere un poc estrofolària. Els uns portaven una pell de corder a la cintura, un poc cap al costat. Darrere de cadascun n'anave un altre amb unes estisores grans fent uns colps acompassats al so del tabal. Quan tocave la gaita es posaven l'unde cara a l'altre, el que portave la pell posave el braç al muscle de l'altre, deixant la pell al descobert, que l'altre esquilave. Ere una dansa còmica. Els balladors havien de tenir una certa gràcia per a interpretar-la. Potser algú es passare en la broma i, en tindre imitadors, posteriorment es pergueren les ganes d'eixir.»

De les poques coses que la gent major recorde i m'ha anat explicant només puc citar els detalls següents:

- Els dansants eren 8 o 10, disposats en dos files paral·leles.

- Portaven uns pantalons blancs amb ratlles roges al costat, pareguts als dels degolladors, faixa i mocador de color al cap amb la punta enganxada cap a rere i el nus a un costat amb les dos puntes penjant.

- Duïen una pell al costat esquerre, penjant de la faixa, i unes estisores grans d'esquilar. La dansa feie un simulacre de l'esquilamenta.

- Les estisores es feien sonar al ritme del tabal.

- Els dansants portaven la mà esquerra a la cintura i les estisores a la mà dreta.

Als quaderns de música folklòrica valenciana hi ha una versió de la música de la dansa amb la lletra d'una estrofa⁴. (Figura 1).

També es trobe una referència al Costumari Català⁵, quan parle de les festes del Sexenni de Morella (Figura 2). A més d'una molt breu explicació hi ha un dibuixet dels dansants i la música. La veritat és que la cosa no quede gens clara. Hi ha algunes imprecisions. Els barrets dels dansants corresponen clarament a la dansa dels llauradors i la segona part de la música és clarament la

M. 70 - J

Ball dels esquiladors, de Morella, al Mestrat. Recollit per l'autor.
Transcripció musical de Josep Teixidor, prevere.

Figura 2

de la dansa dels oficis. Són imprecisions que resulten de voler resumir excessivament tot el sexenni en quatre fulls al mes d'agost.

La primera part de les dos versions musicals és equivalent, cosa que fa pensar que sigue una part de l'autèntica melodia de la dansa. La segona part que figure a la versió dels quaderns de música folklòrica és coincident amb altres danses de la comarca, cosa que, naturalment, no és cap argument ni a favor ni en contra de l'originalitat.

També pareix que el pas d'avançada de la dansa ere com el que coneixem de les altres danses i es variave el passet al fer la simulació d'esquilar.

En qüestions de músiques del «gaitero» hi ha sempre una qüestió conflictiva, que és saber si el que es toque és vertaderament el que s'haurie de tocar. En anys de sexenni cada dansa portave

el seu «gaitero» i, com els del poble no donaven abast, es buscaven «gaiteros» de fora. D'esta gent, n'hi havie que tocaven el que calie i altres que tocaven el que podien. Això fa que determinades versions que trobem escrites siguen les tonadetes que tocaven els dolçainers, encara que en alguns casos, no siguen les tonadetes pròpies de la dansa.

(1) MASIÀ, F.: "Cómo celebraban los sexenios nuestros antepasados" a VALLIVANA 1933-1934 (Sexenni XL). Morella. Pàgs. 284-285.

(2) VALLIVANA 1951-1952 (Sexenni XLIII). Morella. Pàg. 85.

(3) PASTOR, DOMÍ: (1991) *Retalls de Vida*. AU! Edicions dels Ports. Morella. Pàg. 58.

(4) (1951) Cuadernos de música folklòrica valenciana. Tomo II. Número 9: *Canciones y danzas de Morella, Forcall, Todolella, Castell de Cabres*. Diputació Provincial de València. P. 258.

(5) AMADES, J. (1982): *Costumari Català*. Salvat i Edicions 62. Barcelona. Pàg. 891.

orella

escrivana

Retolàndia

Ja estàvem prou acostumats a vore grans cartells i rètols cada vegada que es toque una pedra s'embutume una carretera o es fa la intenció de començar alguna empresa.

El que m'ha sorprès este camí ha sigut els cartells immensos que han aparegut a la carretera de Vinaròs, poc abans de les eleccions, anunciant el que està escrit a cada quilòmetre de la carretera.

Com totes les coses tenen la seua raó de ser, fa temps que cavillo per què han fet això. I pareix que ja tinga la solució, perquè després de posar estos grans rètols la carretera és molt més ampla, clarament més plana, hi ha menys corbes, s'ha tomat molt més segura i de bon transitar. Llàstima que no els posaren fa anys!

«Las carreteras del Estado» no és ben bé equivalent «al estado de las carreteras».

Preguntes al vent

Si qualsevol activitat només per a hòmens és una discriminació, un curset només per a dones, encara que siguén les dels Ports, què deu ser?

Com és que ara paguen per aprendre tota una sèrie de coses que no fa molt van prohibir fer a la gent que ja en sabia?

Que ensenyar el que ja se sap fer és una manera d'assegurar l'èxit del curs?

Els forasters s'aclareixen més que els de dins

Com ja sabeu, la majoria de grups musicals de les Europes, quan van a tocar a Barcelona, solen dir **Bona nit** i

alguna parauleta més en la nostra llengua.

Però l'altre dia, mentre estava delectant-me amb uns quants decibels de rock, escoltant a una ràdio una crònica d'un concert, van destacar que els components del grup van anar més enllà i van preguntar com anave el Barça, per posar un exemple.

Els locutors van atribuir eixe especial ús de la nostra benivoludíssima llengua a que un parent d'un dels membres del conjunt està casat amb algú de Morella, un **poble de Castelló**.

Per esta vegada els perdonem això de **poble**, però que no s'ho prenguen per costum...

L'Ajuntament de Morella té un servei que és un SOL, el Servei d'Orientació Laboral.

Servei d'Orientació Laboral
AJUNTAMENT DE MORELLA

CONTACTA AMB EL TREBALL

Açò Funciona:

(Oficina de Turisme, Brigada Forestal, R.P.D., ...)

No Esperes!

- INFORMAT A L'M.R.D. Tel 17-31-60
- APUNTAT A L'AJUNTAMENT.

Llengua popular

S'aludem que el PP valencià també use la nostra llengua a la nostra Comunitat, i a més correctament escrita, en la seua propaganda electoral. Ignorem si

és per intercessió dels nostres polítics comarcals o bé simplement per donar una imatge de seriositat, enfront de la competència blavencianista.

Les subhastes de la COPUT

Legim a un diari que la Conselleria d'Obres Públiques ha convocat una subhasta per reestructurar la xàrcia d'aigua potable de Morella. Esperem que posen prou aixetes de pas per evitar que quan hi ha un reventó, s'hage de tallar l'aigua a mig poble. Per cert, que a la Conselleria deuen tenir aversió als números redons, perquè el pressupost es de 99.994.416 pessetes.

Vinatea està de moda

L'ajuntament conservador del Cap i Casal li vol fer un monument al patrici morellà i a més el vol posar on estave l'estàtua del generalíssim.

Normes d'urbanitat per a turistes (i no tan turistes)

Des de l'alta talaia ètica que confereix aquesta revista, algunes veus humilment supliquen als senyors i senyores turistes, vista la bolutxà de gent que va assistir per setmana santa, el següent:

1.- El gran avanç que ha representat disposar de papereres en certa ciutat emmurallada és inútil si no es posen les deixalles a dins o ben a la vora, si estan plenes.

2.- Les forces d'ordre públic (tant locals com militars) ja tenen prou faena com per haver de recordar que la seua presència que si hi ha un senyal de trànsit a un portal, cal complir-lo.

3.- A més dels corresponents senyals de trànsit, el sentit comú també prohibeix aparcar davant del pare de bombers, encara que sigue per un quart d'hora.

4.- Si s'aparque davant del monuments les fotos ixen més lletges, encara que el cotxe sigue d'últim model i ben lluent.

Sil·logisme sobre la llengua diocesana

- 1.- El Papa canonitza algú de la diòcesi en la nostra llengua..., a Madrid.
 - 2.- El Papa és infalible
- ERGO...

ENDESA (Publicitat)

El darrer anunci d'ENDESA ens recorda que «els recursos naturals són la nostra font d'energia però no tenen recanvi i són de tots. Malgastar l'energia ENDESA use l'energia elèctrica de forma intel·ligent».

La paraula INTEL·LIGENT està en negreta... Deu ser pel color del carbó.

ENDESA (Junta d'accionistes)

En la publicitat inserida a la premsa a tota pàgina, posterior a la junta d'accionistes, hi ha una síntesi del discurs del benivolgut i mallorquí senyor Deliciano. A part del resultats econòmics, ens informe que tenen un Pla de Medi Ambient amb els següents objectius bàsics:

* Integrar la política de gestió ambiental dins dels objectius bàsics corporatius (per favor, que algú m'explique què vol dir això...)

* Fomentar actuacions encaminades al manteniment d'una màxima consciència ambiental (???????)

* Voluntat d'anar més enllà del compliment estricte de la legislació. (He, he)

* Realitzar esforços econòmics i tecnològics en busca de l'excel·lència mediambiental (Cazi nà..., l'excel·lència...)

ENDESA (Catalunya)

Malgrat els interessos contraris del ministre del ram, Endesa controlarà Hidroelèctrica de Catalunya després de pactar amb Iberdrola. Amb això Endesa controlarà tota l'electricitat catalana, sota marques més simpàtiques que **Endesa**.

ENDESA (Lizondo)

El diputat blavencianista va denunciar al congrés la pluja àcida que patim «en Castellón», tot remarquant que ere una empresa pública la que ho feie. Felipe no va respondre res al respecte. Lizondo també va assombrar l'audiència valenciana parlant de Joanot Martorell, Roís de Corella i el 25 d'abril de 1707 (Rebufa!)

Llum

Amb tanta llumenària al castell i a les murades haurem de rescatar aquells versets de quan el segle començave:

*Morella ya no es Morella
que es una grande ciudad.
Han quitado los faroles
y han puesto electricidad.*

A més n'haurem de fer una de nova:

*Morella ja no és Morella
que és un gran ciutat.
Perquè fins l'hort del Baró
està semaforitzat.*

El primer contenidor de vidre

Segur que no us heu adonat que la ciutat de Morella compte amb un contenidor de reciclatge de vidre que fomentarà la punteria de la joventut morellana i de la comarca. A que no? Doncs és a la Plaça Colon, allò que dèiem que li havien tocat els lleons... Ara no pararan de tocar-los amb els gots de cubata que tiraran des de la calçada, quan fallen i no arriben a posar-los en els recipients que sempre han tingut baix d'ells. No sabeu com m'agradarie enganyar-me.

La igualtat de les xiques

Les xiques de Morella s'han pres això de la igualtat molt a pit, i per això no paren de passar-se alcohol pel pit. Ara ja poden dir que són igual de borratxes que els xics.

I és que això de la igualtat té dos extrems: dalt i baix. Voleu dir que no han triat el pitjor?

Canvies més que la Plaça Colon

Això li dia una mare a una xica que s'havie canviat de vestit no sé quantes vegades. I és cert, la gent més gran de 25 anys ja ha vist la Plaça Colon, com a mínim de tres maneres: amb escales per dos cantons, amb una sola escala, i ara cul per amunt i més afaitada d'arbres que el desert del Sàhara.

Hi ha qui diu que és el corporativisme que existeix entre els arquitectes: la fan molt lligada a les modes i així cada «temporada» la poden anar canviant.

Què és un mandat sense una plaça?

Des d'antic els governants s'han preocupat per deixar senyal en forma de monuments (que per una altra part, és la forma més senzilla perquè només cal contractar un arquitecte i tenir diners). Des que va passar la moda d'inaugurar pantans, s'ha posat de moda fer places. A Castelló, a un alcalde li van traure el nom de «Tónico Placetes». I ací a Morella sense haver tocat una plaça...? No podie ser de cap manera! L'alcalde anterior, que ja vivie a la Plaça, no va vore manera de com modificar-la, perquè tampoc ere cosa de tombar els pilastres... El d'ara no podie passar l'oportunitat de posar en pràctica allò que des de feie tants anys tenien cavil·lat; i per a fer-ne una de ben grossa n'han ajuntat dos. «Dos mejor que una, la Superplaza, como ninguna».

Servei Oficial
Land-Rover Santana i Suzuki
Vehicles tot terreny

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

Aproveiteu les ofertes Ford!!!

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

Servei Oficial FORD

Vehicles nous i usats

SEGURA BARREDA, 8
CARRERÓ
DE LA PRESÓ, 5 i 7
TELÈFON 16 03 36
MORELLA (Castelló)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

Campanya del 0,7 % a la Comarca dels Ports (Ajuda al Tercer Món)

1.- A les portes de l'any 1992 (any de l'Expo, dels Jocs Olímpics, del «V Centenario del Descubrimiento») a uns quants joves de Morella ens va passar pel cap realitzar una petita campanya per recaptar diners i destinar-los als pobles del tercer món, a poder ser als del «Descubrimiento», a Llatinoamèrica.

Vam pensar que podríem començar a treballar la campanya propugnada fa anys per l'ONU del 0,7 % del producte interior brut, campanya signada l'any

1982 per tots els partits polítics de representació a l'estat espanyol, que va destinada al desenvolupament dels països pobres.

Així ho vam fer i, per carta, ens vam dirigir a l'Ajuntament de Morella. Després d'una entrevista amb l'alcalde, Javier Fabregat, l'Ajuntament de Morella va donar 100.000 pessetes; això representava el 0,06 % del pressupost municipal. També se'ns va confirmar que aquesta partida aniria augmentant progressivament.

Aquests diners van arribar a través de l'organització no governamental INTERMÓN, a Lima (Perú), més con-

cretament al Callao (port marítim de Lima) per a una Posta Sanitària (centre de salut).

2.- Aquest any 1993 vam voler ser més ambiciosos i vam estendre la campanya (amb l'ajuda de més gent de Morella i la comarca) del 0,7 % a tota la comarca dels Ports i, així donar l'oportunitat de ser solidaris a tots els Ajuntaments (grans i menuts). Cal dir, com ja s'ha pogut entendre, que aquesta campanya va directament a les corporacions de cada poble per ser les que representen la voluntat popular. Anomenar igualment que NO tan sols se'ls demanen diners (són molt importants) sinó compromís polític i social dintre dels pressupostos generals de cada ajuntament. Compromís polític que porte a declarar dintre del pressupost una partida per l'ajuda al tercer món.

El 31 de gener del 93 vam enviar a tots els ajuntaments de la comarca una primera carta demanant la destinació del 0,7 % dels pressupostos a projectes de desenvolupament.

3.- Després d'un temps sense cap resposta vam rebre notícies dels següents ajuntaments:

MORELLA: 28-IV-93. Partida de gastos nº 489.01/323 denominada «Ayuda al tercer mundo» amb un total de 200.000 pessetes. Se'ns sol·licite un programa. En data de 31 de maig els fem arribar l'esmentat projecte, i l'Ajuntament, el 12 de juny ens notifique que la comissió concedeix per unanimitat les 200.000 pts.

Les dimensions de la pobresa al món

	Pobres	Pobres extrems	A	B	C
1. Àfrica Subsaharina	180 milions	120 milions	196/1.000	50 anys	56 %
2. Àsia de l'Est (Xina)	280 " (210) "	120 " (80) "	96 " (58) "	67 " (69) "	96 % (93) %
3. Àsia del Sud (Índia)	520 " (420) "	300 " (250) "	172 " (199) "	56 " (57) "	74 % (81) %
4. Europa de l'Est	6 "	3 "	23 "	71 "	90 %
5. Orient Mitjà i Nord d'Àfrica	60 "	40 "	148 "	61 "	92 %
6. Amèrica Llatina i el Carib	70 "	50 "	75 "	66 "	92 %
TOTAL	1.116 "	633 "	121 "	62 "	83 %

A: Mortalitat de xiquets menors de cinc anys per cada mil nascuts.

B: Esperança de vida.

C: Percentatge de xiquets en edat escolar en l'escola primària

Font: Banc Mundial, Informe del Desenvolupament Mundial 1990, Washington 1990

CINCTORRES: 9-III-93. «... este Ayuntamiento, ha consignado en la correspondiente partida del Presupuesto ... la cantidad de 50.000 pts.»

El 31 de març els enviem les dades que ens demanen per tal de fer la transferència.

SORITA, PALANQUES, VILLORES: Al mes de febrer, de paraula, ens fan arribar la notificació que els esmentats Ajuntaments ens faran arribar les quantitats següents, que ens fan efectives el 7-VI-93. Sorita, 6.000. Palanques, 2.000 i Villores, 5.000. Eata ja feta la transferència a INTERMÓN.

VILAFRANCA: 18-II-93, rebem un escrit de l'Ajuntament, acord del plenari celebrat l'11-II-93 comunicant el següent: «Sometida a votación la propuesta del Sr. Alcalde es aprobada ... así como ratificar la subvención de 200.000 pesetas para obras de reparación en la Iglesia Parroquial.»

En data 31 de març contestem aquest escrit comunicant que això NO és el que nosaltres preteníem en la campanya 0,7%. A partir d'ací no rebem ja cap tipus de notícia.

FORCALL: 17-V-93. «Este Ayuntamiento, en Sesión Extraordinaria celebrada el 30 de abril, entre otros, adoptó el siguiente acuerdo: 12. Ayudas Tercer Mundo ... la corporación acuerda ... se obtenga información precisa, para saber si los fondos tienen un buen destino.»

Al mes de juny se'ls fa arribar el projecte i, de paraula, se'ns comuniquen la voluntat de donar 50.000 pts.

De la resta dels Ajuntaments no hem tingut en cap moment notícies ni a favor ni en contra.

Dos cartes els hem enviat, el 31 de gener i el 31 de març. Ni a una ni a l'altra s'han dignat contestar. I sense voler entrar en valoracions polítiques i socials cal dir que aquesta actitud diu molt poc a favor de la solidaritat que aquestes corporacions i els seus dirigents tenen amb els més pobres i necessitats. No hi ha cap excusa, al menys per contestar una carta, i és de persones -entitats- ben educades respondre quan se'ls parle. «Desgraciadamente todavía hace falta mucha educación y mucha motivación para que los gobernantes de los países ricos den una prioridad mayor a los intereses de ciudadanos de otros países que ni votan por ellos ni les pueden hacer perder el poder»¹.

Així doncs, tenim que dels 17 ajuntaments tan sols 7 ens han contestat i d'aquests han fet efectiu (o ho faran en breu) el seu compromís, 6.

4.- Després de tota aquesta explicació us preguntareu, on van els diners? Al Perú. Mitjançant INTERMÓN arribaran a Lima per a un projecte de «Empresas comunales de comercialización de alimentos y de prestación de servicios en barrios marginales de Lima metropolitana».

5.- El per què van al Perú? Per a nosaltres d'alguna forma és el lloc on sentimentalment estem més units i que coneixem millor ja que fa ara quatre anys vam viure allí uns dos mesos. Vam conèixer, si això és possible en eixe temps, la realitat d'aquest país. Vam vore allò més turístic i bonic (Machu-Pichu, la Selva, Cuzco...) però també la misèria, el patiment i la temor: i això és el que se'ns va quedar més dins del cor, per tant, hem buscat que aquests diners arriben al poble peruà.

Per acabar, cal dir que nosaltres, i a ben segur que cada vegada més gent de la comarca, seguirem treballant i perdent «o guanyant» hores i vesprades de diumenge per buscar una interrelació de solidaritat entre aquesta terra i els pobles més pobres de la terra. I si no som capaços entre tots de fer açò és que alguna cosa ens falle dintre nostre i que tan sols sabem mirar i buscar el nostre propi benestar prenent part del món que viu en «una irresponsabilidad social ante la miseria»².

Comissió comarcal,

Campanya 0,7 % ajuda al tercer món.

(1) DE SEBASTIAN, L. (1992): *Mundorico, mundo padre*. Ed. Sal Terrae. Santander. Pàg. 30.

(2) Id. Pàg. 25.

Jove

Fa temps que senc dir aquesta paraula.

Estem en un moment en què pareix l'únic valor possible o, com a mínim, l'únic apreciable. Done la sensació de ser l'única etiqueta de control de qualitat dels productes actuals. Deu ser este el motiu pel qual cal homologar totes les coses. No és prou fer un sopar, ha de ser un sopar jove. No es prou l'Anunci s'ha d'homologar i convertir-lo en jove.

He de confessar que no sé què afegeix a una altra cosa l'adjectiu **jove**.

La paraula jove s'utilitza a tort i a dret dins i fora de context com si fore el passaport necessari per a legitimar qualsevol actitud vital i, de vegades, la senc utilitzada per persones que, o ja passen, o estan enfilant la ruta dels 40. No deixe de ser irònic...

No sé per què la joventut, que podríem caracteritzar com l'època de la increativitat i de la manca de responsabilitats directes -i que, a més, no és cap mèrit ni descredít de ningú- ha de ser el critri, el desllorigador i la pedra de toc de totes les activitats humanes.

Mirant i mirant les coses i fent un esforç d'anàlisi i de comprensió, massa sovint veig que les actituds i les actuacions de tot això que porte com apel·latiu comú jove va acompanyat d'inoperància, de descontrol i, pitjor encara, de vulgaritat.

Quan observo això no em lliguen els esquemes, perquè el meu concepte de jove, va més relacionat amb la generositat, amb no mirar prim, amb descartar la hipocresia i el fer les coses per darrere, amb l'obertura dels horitzons i no estar tan pendent de qui són els nostres, amb trencar-se el cap per coses que valguen la pena, coses de valor universal i que vagen per avant, mirant de no entendre el futur com una parcel·la on construir les pròpies capelletes, sinó com les coordenades amples de temps i espai on sigue cada vegada més possible la igualtat i el desenvolupament personal de tots tenint com a punt de mira els grans valors de l'home, que precisament per inabastables tenen el poder de fer caminar sense desmoralitzar-se, sempre més amunt i sempre sense arribar.

J. P.

I la vida, televisió és

Per Pilar Alfonso

Si se'm permet l'al·lusió, explicaré que el títol d'aquesta secció volie suggerir, des del principi, una pàgina oberta a dos mons: el de la literatura (l'anomenada «galàxia Gutemberg») i el del cinema, sense excloure, però, la televisió, nucli inevitable de la galàxia electrònica que habitem o ens habite.

Tot i que no dubtava en excés de l'actual ubiqüitat de la televisió, dos fets, una anècdota personal i una notícia llegida a la premsa ara fa uns mesos, m'ho van voler confirmar.

Recordo que ere un diumenge de matí i que viatjava en tren de València a Castelló, als seients del costat del que jo ocupava hi havia una parella jove i un xiquet que em va semblar de 7 o 8 anys. El tren avançava entre riures, converses circumstancials, i viatgers que entraven i eixien fins que, en la línia de l'horitzó, va començar a dibuixar-se el castell de Sagunt. Aleshores el pare, visiblement engrescador, començà a contar-li al xiquet la lluita exemplar dels saguntins contra Aníbal. No escatimava detalls sobre l'estratègia de l'atac ni les armes de la batalla. Jo observava l'escena de reüll. De sobte, el xiquet, bocabadat com es trobava, preguntà:

- Aníbal, qui és, papà?... El de l'Equipo A?

Aníbal, el de l'Equipò A!

Quin, si no? Quins referents, a banda dels televisius, poblen a hores d'ara l'imaginari dels xiquets?

La notícia aparegué a finals del mes de gener als priòdics: la RAI anunciava un nou programa de cinc minuts, en hora de màxima audiència. Un programa amb el Sant Pontífex com a protagonista. Segona confirmació als meus escassos dubtes: el Vaticà li obria les portes, de bat a bat, a la televisió.

Més encara, d'uns mesos ençà, allà on miro, trobo algú parlant de la televisió. Diaris i revistes en van plens, fins i tot plomes il·lustres (o hauria de dir ordinadors il·lustres?) s'hi interessen. Contí-

nuament apareixen nous llibres que en parlen. De fet, mai no se n'havia parlat tant, i tant malament de la televisió. A tot arreu. A la premsa, a la ràdio, al carrer, al cinema. El cinema fa anys que vigile de prop (potser des d'aquell interessant experiment de Bertrand Tavernier titulat *Mort en directe*, 1979) aquest germà menut, descontrolat, desmesurat i imparable. Fellini, per exemple, li cantà, no sense amargor, les quaranta a *Ginger i*

Fred. Heroi per accident, l'última pel·lícula d'Stephen Frears, estrenada aquest mes d'abril, n'és, crec, el darrer exemple, una suggestiva reflexió sobre els **reality shows**, la nova amenaça (quan encara no ens havíem resignat als culebrons i als concursos clònics!) que rebente, nit a nit, els índex d'audiència i demostre una estranya unanimitat entre les diferents cadenes: «¿Quién sabe dónde?» (TV1), «Código Uno» (TV1), «Misterios sin resolver» (Tele 5), «Al filo de la ley» (Antena 3). Sovint em pregunto què és més sorprenent, la unanimitat de les diferents televisions a l'hora de realitzar aquest tipus de programes, o la dels milions d'espectadors que fidelment els segueixen?

La pornografia dels sentiments que, amb l'aparició de les televisions privades, s'havie abocat a la pantalla disfressada de concurs familiar, trie ara la tragèdia i el «morbo». I diuen que l'amenaça tot just acabe de començar, que als EEUU les cadenes busquen desesperadament successos macabres per recrear-los en sèries. Qualsevol dia les tenim ací!

La degradació de la televisió, cada vegada més buida de contingut i més plena d'aplaudidors i llumenetes, sembla un fenomen general. Consolem-nos.

A Alemanya ha sonat també l'alarma davant la tendència de les televisions a emetre programes cada vegada més violents, des que l'estiu passat una cadena emeté un vídeo domèstic que mostrava el suïcidi d'un home.

El passat desembre els francesos veien desaparèixer, notòriament indignats, el programa *Caractères*, un espai dedicat a la literatura que havia substituït el prestigiós *Apostrophes*, i que ere el baluart d'una altra manera d'entendre la televisió.

Permeteu-me un darrer exemple: a Itàlia un diari proposà, fa uns mesos, una apagada televisiva general en protesta per la manca de qualitat dels programes. Com que es tractava d'un diari catòlic, em fan dubtar si l'apagada inclourie el programa del Papa...

Ho diu Woody Allen a la seua darrera pel·lícula: la vida ja no imite l'art sinó la mala televisió. O és a l'inrevés?

TRADICIONS POPULARS

Els vells

per Domi Pastor

Tenia un amic que, segons deien, tenie unes idees molt rares. Una d'elles ere que es negave sistemàticament a dir-los **Don** als que tenien carrera. No volie de cap manera. L'explicació que feie de la seua actitud ere la següent: Tindre una carrera ere el resultat d'unes aptituds i, principalment, de que a casa tingueren diners. Ell tenie les aptituds, però a sa casa no havien tingut diners, per tant, no veie de cap manera la necessitat de donar un tractament que no corresponie als mèrits de la persona. En canvi, tenie molt clar que s'havie de donar eixe tractament a les persones majors i madures que havien viscut la seua vida amb honestetat i rectitud i havien aconseguit el respecte i la veneració dels altres pel seu estil de fer les coses.

Valgue això com a introducció del tema que vull tractar ara.

Actualment, per no dir-los «agüelos» a la gent que ho són, els diuen de la tercera edat. A mi, de totes formes, encara em fa més gràcia que em diguen agüela.

Vull indicar que cada vegada que parlo de vell o d'«agüelo» en este article, em vull referir indistintament a home o a dona.

Segons diuen, això de tercera edat està més ben dit.

Si el que passe és que tenen temor que la paraula «agüelo» *mos* discrimine, dir tercera edat discrimine exactament igual, perquè no li diem al xiquet primeríssima edat, ni al jove primera edat, ni al de mitjana edat segona o segona i mitja. Per tant, tercera edat a soles és discriminar. I, a més, en l'era de les estadístiques, tercera edat és un concepte gregari i despersonalitzador que contribuïx a llevar-*mos* l'afectivitat i la humanitat que tota persona necessita.

Recordo ara aquell conte castellà, que un xiquet amb una navalleta està fustejant un taruguet i son pare li pregunta:

- Què fas, fill meu?

- Estic preparant un plateret de fusta per quan tu sigues vellet i t'haguem de donar el menjar amb plat de fusta perquè no trenques el d'obra.

Ma mare em contave una cosa que us vaig a referir. Ella, segons em deie ho sabia per sa mare.

L'hospital, segons contaven, estave davant del calvari, on va ser després el convent de les Agustines. A un agüelet, que ja no servie ni per a replegar el fem dels camins, -faena que feien els xiquets i «agüelos» per replegar-lo per als bancals-, la nora va dir que no el podie cuidar i que el dugueren a l'hospital. Es va acordar i aixina es va fer. Les frontisses de les cames d'aquell home ja no responien a cap moviment i, com a totes les cases no tenien burret o matxo, el fill va pensar que allà al tardet quan ja hi ha foscoreta (no hi havie electricitat) el pujarie al sarró ell mateix.

Se fa fosquet, se'l puge a l'esquena i del sòl del poble cap amunt mamprén el camí amb l'ànim d'arribar bé, perquè ere jove i reforçut. L'«agüelo» ho va acceptar bé i tiren a pujar. Però en arribar al brancalet del peu de la creu no va poder més i li diu a son pare:

- Pare, descansem una mica.

En açò que l'«agüelo» es pose a plorar i el xic, que no les tenie totes, li pregunta:

- Què li passe ara?

- Me'n recordo de quan era jove com tu, que portava mon pare com tu em portes a mi i vaig descansar a este mateix brancalet.

- Dimoni! va dir el xic, el que un li fa a son pare li ho tornen.

Torne a carregar l'«agüelo» al sarró i, costes en avall, cap a casa una altra volta.

- Però què feu ací els dos altre camí? -diu la nora, tota estranyada.

- Xiqueta, és que no vull que els meus fills descansen al brancalet de la creu quan em pugen a mi a l'hospital.

Actualment hi ha molt brancalets per tot arreu. No vull culpar ningú, ni posar-me a on no em demanen, però els casos són a centenars. Sí que m'agradarie estrossar un poc tot el que ens serveix de tapadora per fer nostra la dita castellana: «Parientes y trastos viejos, pocos y leños».

Començo per tirar la culpa, si és que la tenen als arquitectes moderns. La familia ja voldrie els seus vellets a casa, però no pot, perquè el pis té una cuina, com és natural, un menjador prou gran on càbie bé la vitrina o un moble paregut i tres dormitoris, un per al matrimoni i un per a cada fill. Com a molt, si el pis és més gran hi haurà una sala d'estar, encara que no sigue gran cosa, on estigue la taula «camilla» per a fer la tertulieta. Potser hi hague una altra habitació per jugar els menuts o estudiar quan siguen més fadrinets. En este pis que ha dissenyat l'arquitecte, digueu-me a on podrie caure el llit dels «agüelos». A no cap lloc. Ja està justificat. A descansar al brancalet. Passe esta època roïna, els «agüelos» es moren, es quede cadascú a la seua habitacioneta i d'allò de traure's els vells de davant que no se'n parle més.

Tant és aixina que he tingut ocasió de trobar-me amb un matrimoni amic, que no van poder tindre sa mare a casa, per culpa del pis, -encara que els sobraven dos habitacions amb sol- i, tots naturals, van censurar una altra amiga que havie consentit que els sogres anaren a una residència.

Em va dir:

- D'això es fa el que es vol, perquè si volgueren, cabrien.

Ella no recordave que no va tindre ànim per fer-los un lloc als seus.

A mi em podie cridar més l'atenció que a ella, perquè estic molt aveada des de sempre a vore que els vells sí que caben, per molts que en siguen a una casa. Una culadeta més i caben els «agüelos». Millor o pitjor, no ho sé, però no els cal eixir de casa.

Hi ha que contar que per a conuiuere es necessita molta paciència, perquè, de la forma que han canviat els temps, els vells trobem molt difícil comprendre algunes de les actuacions dels jóvens, que no tenen res de roïn, sinó molt de bo, encara que no sigue del nostre gust i estil. I el jove deu pensar també que l'«agüelo» es fa pesat sempre amb les mateixes manies. D'açò els tirarem la

culpa als rellotgers, que no fan els rellotges tots iguals. El dels jòvens mar-que d'una manera i el dels vells d'una altra.

- Me'n vaig un moment, -diuen.

Que si discoteca, que si deport, que si a xarrar amb els amics o menjar-se una bossa de pipes en comunitat... pareix que no i necessite molt de temps; el moment són més de dos hores.

L'«agüelo» que no té res a fer o no pot fer-ho, no té altra faena que mirar el rellotge. I si no fore que ho marquen les vergelles dirie que és impossible, perquè per a ell no han passat només dos hores, n'han passat més de quatre. Que si haurà caigut, si haurà anat en cotxe, que açò que van tan mesclats xics i xiques no m'ha agradat mai... sempre amb un cavil·lament o altre.

També ha canviat molt el vocabulari. Nosatros quan volíem anar a algun lloc, preguntàvem tímidament:

- Pare, **puc** anar a l'Hostal Nou?

- Sí, però antes de fer-se de nit dins dels portals.

Ara ja no pregunten, puc. Ara et diuen **me'n vaig** i si se'ls preguntes:

- A on vas?

Contesten, tots certs:

- Per ahí.

- Torna prompte -se'ls sol recomanar.

I, és de veres, que torne prompte, perquè de vegades, ja clarege el dia, cosa que no mos entre al cap. És com aquells gorrets de degollador que es deixaven els uns als altres. A qui tenie més cap li venie menut i a qui en tenie menys li tapave el nas. La culpa dels rellotgers.

En temps anteriors, la gent, quan s'anave fent gran, s'anave ganxant cap avant per problemes dels ossos i estaven mals

de l'esquena, a lo millor amb hèrnies discals, que ara estan tan de moda.

A mi em movie la curiositat i preguntava sempre:

- Per què miren a en terra, els vells?

- Perquè de la terra venim i cada vegada més van mirant a la terra a on han de tomar.

Actualment, com la cirurgia ha avançat tant, la gent major està millor de l'esquena, les fractures s'arreglen i no existeix quasi este problema. Però com, al mateix temps, s'ha allargat la vida, es gaste el cervell. Hi ha més gent amb amnèsies i problemes de cap. Amb tot això, els vells van perdent el sentit de la realitat i les referències. No és que estiguen malament del cap, sinó que van perdent la noció de qui són i a on van.

Els fills no saben a on deixar-los en temps de vacances o per anar de viatge pel món. És a dir: no saben com trau-re-se'ls de davant. I en este país nostre, tan civilitzat i tan avançat, hem llegit i sabut de la quantitat de vellets, que cada estiu queden als carrers o als dispensaris de sanitat, sense saber ni com els diuen ni qui són. A partir d'ací, passen a un centre benèfic on ningu mai més pregunte per ells. Açò, que pareix tan cruel, és autèntic i realment passe. A mi em fa gràcia la comparació següent:

El menut de casa s'encaparre per un gosset, i que vol el gosset i plora pel gosset. Al remat li'l compren. Per llei natural el gosset es fa gossot i l'aguanten igual al pis, però quan arribe l'estiu i se'n van de vacances no poden endurse'l perquè no els deixarien entrar a una colla de llocs i serie una dificultat. I, algunes vegades, el gos acaba abandonat al camp, a on junt amb uns altres formen eixos grups de gossos asilvestrats.

Té paregut una cosa amb l'altra?

L'abandonament sí, la reacció natural, no. El gos es fa fera, fora de la societat, ataque i mossegue. I el vell sofreix sense protestar i patint, patint, encara et conte quan els seus fills eren menuts.

De totes maneres hi ha de tot a la vinya del Senyor. També n'hi ha d'agüelos que no volen donar el braç a tòrcer i que no en fan cas de les ofertes que els fan els fills. Gent que prefereix estar a soles, amb les seues coses, encara que no estiguen en disposició ni possibilitats d'estar-ho, només per no cedir un pam en la seua llibertat i no separar-se de les seues coses.

Al constituir-se una nova família tots els mobles són nous i bonics, però, mira per a on, troben a faltar una cadireta que sense cap luxe ni ostentació sigue còmoda per a sentar-se. Res, cadireta bonica cap a casa. Hi ha que vore què còmoda és! Que fa sol, cadireta cap a fora a prendre el sol. Que fa calor, cadireta cap al balcó o a l'ombra de la porta. Pareix que tots la busquen. Tots, estirons cap ací i cap allà. Tots la volen. Home!, fins i tot les amistats de casa quan fan visita, si poden, l'agarren. Perquè, xe, és amansosa de veres! Passen els anys per a tots i per a la cadira. La boga s'ha trencat un poc i ara ja no hi ha cadirers que les encorden. Per a on, un dia se n'adonen que una de les barretes s'ha desencolat.

- Xes, compte amb la cadira. No us en fieu massa.

Però encara tire i encara serveix per arribar a les lleixes més altes i per a clavar algun que altre clau a la paret. Per a coses de poca substància encara fa servici. Però li han perdut la confiança i la seguretat que sempre els havie donat. La recomponen un poc i la deixen a un

JOVENIVOL
moda

BLASCO DE ALAGON, 41
Tel. 160710 MORELLA

TEJIDOS *Vinales*

Segura Barreda, 1
San Nicolás, 22 - Tel. 16 00 63 - MORELLA (Castellón)

cantonet de l'habitació fins que vingue el cadirer que l'arreglarà del tot.

Actuació dels que la van comprar i l'han usada:

Els uns:

- Xe, este trasto per a què? Només destorbe, ahí sempre la cadira vella. Vingue qui vingue se l'ha de trobar als nassos.

- I què hem de fer, cremar-la?. No, home, no. Puja-la a la falsa.

Uns altres:

- Xe, sí que s'ha fet vella la cadireta! Però no la lleveu, perquè si no l'habitació no estaria sencera.

L'apeguen un poc, passen uns cordellets per la boga i, no direm que la posen en una vitrina però, està a un cantonet on no moleste ningú, però que tots la vegem. La fermesa de la cadira no és la mateixa, però la tendresa i l'amor se tenen o no se tenen, se mantenen o se perden, però no es compren amb diners.

M'he explicat, no? Un vell, si no és molt sorieret, no se sol posar a on no el criden. Però necessite molt poc per a fer-se content.

Ve un del carrer i li conte:

- «Agüelo», van a posar-li tapadora al dipòsit.

- Xe, tant de temps que fa que ho deien... A vore si serà veritat esta volta.

Ja té una conversa.

- Agüela, vosté anave a la Font de Co-

lom a prendre el sol, pos li l'han llevat, perquè la volen omplir de cotxes.

- Repallete! Què corromputs que són els jòvens! Els mòbils no mos deixen anar pel carrer. Ara mos lleven la plaça tan maja de la Bassa del Poll; a on hem d'anar?

En totes estes coses hi ha prou conversa entre un vell i un jove i, a més, ells es queden pensant en les notícies. Coste igual contar-li una cosa aixina que pensar:

- A l'agüelo, per a què cal que li ho contes? Si no n'ha de fer res! No cal que li digues res.

Per acabar vull dir que per a moltes famílies, la falsa es diu residència. Serveix per descarregar consciències i traure's faena de davant, per a les persones que no tenen ningú és una gran solució, perquè al viure a soles estaven només ateses pels veïns que per molt que feren no arribaven a més. Un li portave una tasseteta de llet a les dotze, un altre havie posat un caldet i li'n portave també a les dotze i mitja. Si venie una amiga o amic a vore'l li portave uns mostatxons i, al final, aquella persona amb tantes atencions acabave estant mal servida. Per a una persona aixina la residència és un bé. Però per a tots els que han tret els vells de casa i damunt critiquen el que es pague a les residències i diuen que els tracten malament per falta de dedicació del personal, m'agradarie refrescar-los un poc la memòria perquè s'espavilen. Cobren tant perquè ho inverteixen en

grans finques. Fan el negoci del segle. L'única cosa que passe és que alguns van en cadira de rodes, altres no es poden atendre a les necessitats més íntimes i el personal de la residència les netege i els fa el règim adequat i a les hores. Altres estan cegues, altres van perdent el control mental i se'ls ha d'estar tot el sant dia damunt... I dic que vull refrescar la memòria perquè dins de les murades de Morella hi ha 18 establiments de begudes que, gràcies a Déu, van tirant per avant i que els vage ben bé. Diuen que este negoci dels bars -diuen- és buscar el diner fàcil, però si les residències són un negoci tan evident i un camí tan fàcil per a fer-se rics, per què no es fan dins o fora de les murades 18 residències per a vells? Amb el capital que cobren mensualment, a l'Anunci que ve tots milionaris. Total, la culpa els bars que no han posat residències.

Nota. El paràgraf últim del article anterior **La salut** estave incomplet. Ha de dir:

Pensant, pensant, arribo al final a dir-los que si tenen el tresor d'una bona salut no els caldrà provar cap remei d'estos, però sí que es poden menjar el colomí amb pa i vi, un bon coc amb sardina, uns mostatxons sucats i pegar-se un bon passeig. I, com deie el clàssic «posa-t'ho entre l'esquena i el pit i que et fage bon profit».

LA GENERALITAT PROP DE VOSTÉ

9 0 0 5 3 9 3 9 3

Teléfono d'Informació Administrativa

OFICINA D' INFORMACIÓ INICIATIVES I RECLAMACIONS

US INFORMA TELEFÒNICAMENT
Sobre tota l'Administració de la Comunitat Valenciana, la seua estructura, funcions i procediments

US INFORMA PERSONALMENT I PER CORREU
Les seues preguntes, suggeriments i reclamacions seran degudament rebudes, contestades, classificades i trameses a l'òrgan competent

US REGISTRA QUALSEVOL DOCUMENT
Adreçat a l'Administració Autònoma

GENERALITAT VALENCIANA PRESIDÈNCIA

CASTELLÓ: Carrer Major, 78 Tf. 358222 Fax 358066

Camí de Xiva

(A casa Maset: a José i Rosita)

El dia és fred i ventós, però el sol ens acompanya tot el camí. Estem a meitat de febrer.

El pas és lleuger perquè, sobretot a les ombries, la gelor no ens fa perdre massa el temps mirant ací i allà; no obstant des del camí que puja per la vora de l'aqüeducte fins al mas del Pou la vista de Morella, que va quedant allà baix, és ben bonica i atractiva. També la Mola de la Garumba es queda dessota nostre i darrere comencen a vore's les moles de Palomita totes nevades i cap a l'est comence a notar-se un blanc més espès: és el cim del Penyagolosa.

Esmorzem al pou que done nom al mas; fa recer i és un lloc molt agradable i per als caminants aquest pou té una de les estructures més boniques que coneixen. A la vora quede el mas, el mas del Pou, deixat i amb algun tros de teulada en molt mal estat.

Quan tornem a reprendre el camí, el vent i el fred ens fan apretar el pas i en un pensament estem dalt de la Carena a 1.050 metres d'altitud. Morella i la Vall estan ja clarament als nostres peus i totes les muntanyes més altes estan nevades. A l'altre vessant de la Carena està el mas de Ripollés; un mas gran i aparentment en bon estat; un mas, com tants altres, deixat, tancat.

Passem pel mateix mas i creuant el barranquet que baixa de la Torre Miró ens trobem els corrals de Ripollés; una cova natural empleada per retirar el bestiar. La pista, ara un poc més arreglada, ens durà fins al mas dels Carrascals (el mas del crim). Ara l'era i els corrals estan plens de vaques; abans hi haurie gent que treballaria i viuria i cuidaria la terra i totes eixes coses. Des d'allí pels bancals, sempre erms, i a la vora del barranc ens dirigim cap a Xiva i molt prompte veiem els altres barranquets que, quan plou amb certa insistència, plenen el riu del Roser.

Passades les dotze del migdia ens trobem damunt mateix del Roser. Xiva, quieta, menuda, i asolellada està davant, dessota nostre. No es veu ningú; està tot

quiet i tan sols quatre persones majors, al jutjar pel seu pas, trenquen aquesta calma retornant del Roser.

Arribem a Xiva quasi a la una del mig-dia i abans d'entrar al poble ens apropem a l'ermita del Roser. Allí han fet obres i també han netejat part del riu. Des de l'ermita, amb pas ara sossegat, anem caminant per la vora dels horts, encara adormits, cap al poble.

Com sempre, el primer que fem és a preparar-nos a casa Maset. Fa molts anys que tenim aquest bon costum. Abans, quan hi ha havie taverna, per a menjar; ara, per saludar a José i Rosita i rebre la seua hospitalitat i les paraules de benvinguda a Xiva.

Aquesta volta, no amago, que ens costava entrar a aquesta casa tan coneguda: la mort, aquesta volta arrogant, s'ha endut un fill i ha deixat un pare i una mare sols i desconsolats.

Saludem i abracem Jose i Rosita i, entre llàgrimes, ens conviden, com sempre, a un gotet de vi. Entre Sanglots, Rosita recorde els dies més amargs, les hores més difícils i José parle, distret, del Roser, dels horts...

Marxem a dinar a casa Marcos i abans de menjar -la truita i el conill de costum-

parlem de si açò o allò altre, de la gent. Ara a Xiva viuen 38 persones; és un poble, com tants altres de la Comarca, que agonitza i que, com certs animals, dorm tot l'hivern i reviu amb certa força quan comence l'estiu. Xarrem de les darreres obres que s'han fet, de la neteja del riu: ara arriben les màquines i en molt poc temps ho arrassen tot. També en poc temps torne a créixer, és natural; abans ere un treball quotidià, ara netejar una sarguera per fer uns cabassos, ara tallar una rameta per a un **filador**, etc. Tot ere més reposat, més natural, més viscut.

Dinem de gust i, després tornem a casa Maset per a dir adéu a José i a Rosita. Ja fa una estona que han dinat i mentre Rosita acabe d'escurar, José repasse una i una altra vegada la premsa. Estan ja amanits per anar a missa.

La tornada, per la carretera la fem lleugera. El fred i el fort vent ara ens acompanyen tot el camí de tornada. Parlem poc i de tant en tant recordem Maset y Rosita.

Prop de sis de la vesprada, gelats i cansats arribem a casa comentant, no obstant, la pròxima cixida.

Jesús Sangüesa Ortí

ecologia

Encara que la revista AU! no es caracteritza, afortunadament, per l'afusellament d'articles d'altres publicacions, hem cregut adient traduir la part que ens toque d'un article titolat «Por un sindicalismo verde», publicat a les revistes llibertàries *Libre Pensamiento* 11, de Madrid i *La Lletra (A)* 38, de Reus. Pensem que us pot ser interessant per a la vostra informació. L'excel·lent article és molt llarg per reproduir-lo íntegrament i us remetem a les revistes esmentades per a la consulta íntegra.

L'autor, Víctor Fraga, és membre del col·lectiu ecologista ECOFONTANEROS, i de la Confederació General del Treball (CGT) de l'Aragó. L'article es qüestioneja si l'actual preocupació pel medi ambient és recollida pels sindicats, i es planteja la coherència d'aquests amb els principis de solidaritat i igualtat. També es qüestioneja la possibilitat d'estendre el nivell de consum dels treballadors/es accidentals arreu del món. Per a l'autor l'ecologia palese la insuficiència de les bases ideològiques del sindicalisme de classe, i per tant exigeix una nova forma de fer sindicalisme, i no com un apèndix al programa sindical, sinó amb una concepció global de les reivindicacions.

C.R.

Ecologia contra llocs de treball?

El 29 de febrer de 1992, diversos membres del col·lectiu ecologista «Ecofontaneros», del que formo part, escàlavem una de les torres de refrigeració de la central tèrmica d'Andorra (Terol), propietat d'ENDESA, per col·locar una pancarta i exigir mesures correctores de les emissions de diòxid de sofre, causant de la pluja àcida que ha destruït més de 200.000 hectàrees de boscos a la província de Castelló.

En baixar ens va detenir la Guàrdia

Civil, i encara gràcies que ens va detenir, perquè un grup de treballadors de l'empresa volien partir-nos la cara sota una pluja d'insults, entre els que s'escoltava «Hijos de puta, queréis quitarnos el pan de nuestros hijos».

Les seccions sindicals de CCOO i UGT difonien l'endemà un comunicat de premsa en el qual asseguraven que estàvem pagats per les companyies elèctriques privades.

Dos anys abans, un afiliat de la CGT de Saragossa es desafiliava perquè, segons les seues paraules, el seu secretari general anava contra els seus interessos. «Els seus interessos» ere un xalet a una urbanització al Moncayo, i el Secretari General era jo en aquelles dates, que m'havia soterrat en formigó, junt a d'altres, a l'entrada de la urbanització per impedir el pas de la maquinària i exigir la seua paralització.

Per què es donen eixos enfrontaments entre ecologistes i sindicats? Perquè la majoria dels obrers identifiquen la seua seguretat econòmica amb el producte de la seua indústria i, per tant, considere suïcida fer crítiques fonamentals a eixe producte o suggerir-ne la seua eliminació.

Així doncs, en la seua recerca de seguretat, els obrers, en molts sentits es veuen forçats a sostenir i perpetuar les prioritats d'un sistema que engendre la seua pròpia inseguretat i la seua pobresa relativa. Així, els obrers de les fàbriques d'armes i centrals nuclears rara vegada demanaran el seu tancament, ni els de les fàbriques d'automòbils demanaran reduir-ne la producció.

(...) Les reivindicacions sindicals (...) s'han anat integrant progressivament a la lògica del sistema (...). Tot és reduït al repartiment del pastís. Un pastís rapinyat en dues terceres parts a altres països. Quasi mai es lluite per la qualitat i consistència del pastís, ni es qüestioneja la seua procedència. Ni el que ha calgut embrutar la cuina per fer el pastís.

(...) Així s'estan donant lluites obreres profundament contradictòries on es pugnen llocs d'ocupació en una indústria absurda, destruïnt simultàniament els

propis recursos i la vida plaent que es tracte d'obtenir mitjançant el lloc de treball. Apleguem, així, a la competència dels treballadors de diferents països i regions per la instal·lació d'indústries nocives i innecessàries.

Què cal fer amb aquesta contradicció entre conservació de llocs de treball a indústries nocives i qualitat de vida? L'atur que coneixem actualment ens oblige a reconsiderar l'objectiu de la plena ocupació. Crear ocupació no és un fi en si mateix. Cal que aquestes ocupacions siguin útils, al servei de la col·lectivitat i que l'activitat productiva perturbe mínimament el medi ambient en què vivim.

Cal distingir, a més, entre guanyar més i viure millor. Si prenem com exemple una reivindicació per a la millora de les condicions de treball en una indústria perillosa i contaminant, veiem que la lluita sindical desemboque normalment en la concessió d'una prima per treball penós.

(...) Últimament els sindicats, inclòs el nostre, reivindiquem la reindustrialització de certes zones. Però no diem amb què ni per què, únicament afegim amb respecte al medi ambient, com el **Persil**. Però això vol dir molt poc, perquè ¿signifique que admetem qualsevol indústria que cree llocs de treball?, per exemple, una fàbrica d'insecticides, de cotxes, d'armes...?

Víctor Fraga

*Us desitgem el millor
Estem al vostre servei!*

CAFETERIA - RESTAURANT

Rourera

Tel. 964 / 16 03 08
MORELLA

Especialitat en cuina morellana

Salude tota la Comarca dels Ports i us ofereix:

- **Marisqueria:** Peixos i mariscs de Sant Carles de la Ràpita
- **Fregiduria:** Peixos del Mediterrani de totes classes
- **Sidreria:** Sidra Pomar de barril
- **Mesón:** Tota classe d'especialitats d'embotits i pernils de Guijuelo, Aragó i Morella

Director-Executiu-Propietari: **Pere Adell**

El millor de ROURERA: La seua clientela

